Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: https://slaegtsbibliotek.dk
Danske Slægtsforskere: https://slaegt.dk

FORTIDS VEJE

HISTORISK LÆSNING

Kommunister splittes af beredent Politi. Berlin 1929.

REDAKTION HAL KOCH

Vikingeliv og Heltedigtning — Manden, der har talt med Shakespeare — Rigets Søjler rejses — 1. Maj 1929.

DET DANSKE FORLAG

»FORTIDS VEJE« 7. AARGANG NR. 4. - JUNI 1949

VIKINGELIV OG HELTEDIGTNING

Af Adjunkt, cand. theol. og mag. *Svend Aage Bay.*

I. Vikingetogene og Hjemlandet.

»I dette Aar viste der sig svære Jertegn over Northumbrernes Land og forskrækkede Folket svarligen. Det var heftige Hvirvelstorme og Lysfænomener; Ild-Drager saas flyve i Luften. Snart fulgte en svær Hungersnød paa disse Varsler, og kort derefter samme Aar, den 8' [Juni], ødelagde hedenske Mænd grumt Guds Kirke i Lindisfarne ved Rov og Drab«.

Notitsen er fra den angelsaksiske Krønike til Aaret 793. Plyndringen af det berømte engelske Kloster paa den lille Ø Lindisfarne ved Englands Østkyst danner Optakten til Vikingetogene og vakte overalt i Vesteuropas kristne Kirke den største Opsigt og Bestyrtelse. Men inden længe skulde irske, angelsaksiske og frankiske Klosterannaler genlyde af lignende Skildringer og sande det ofte citerede Bibelord: »Fra Norden skal komme ondt over alle dem, der i Landene bo« (Jeremias I, 14.). Normannernes Hærgninger var brudt ind over det kristne Europa.

I sin Begyndelse har Vikingetogene Karakter af heldige Plyndringstogter. Pludselig dukker de røde Vikingesejl op i Horisonten; som Rovfugle slaar Vikingerne ned paa deres Bytte, for saa atter at forsvinde uden at de overfaldne har kunnet sætte sig til Modværge. Det drejer sig øjensynligt om faatallige Skarer, der blot er ude paa Rov og maa indskrænke sig til Strandhugst. Ved Efteraarstide vender disse »Sæsonvikinger« hjem; for saa at genoptage Plyndringerne først paa Sommeren.

Men i Løbet af en Menneskealder tager Vikingetogene et stadig større Omfang og ændrer Karakter. Det havde vist sig, at de hærgede Lande var langt svagere, end man maaske havde tænkt sig. England var lidet organiseret; besad kun en ringe Hær og ingen Flaade. Landet var ubefæstet og havde kun faa Byer, hvorfra en Modstand hurtigt kunde organiseres. Det samme var Tilfældet med Irland og Skotland. Ja, selv det mægtige Frankerrige, som under Karl d. Store havde været Europas førende Stat, var efter hans Død i 814 hurtigt kommet i indre Splid; ogsaa her manglede en Krigsflaade. Og endnu ringere stod det til i de kulturelt tilbagestaaende Stater ved Østersøen og i Rusland.

Det er derfor ikke mærkeligt, at Vikingerne kommer igen atter og atter, for tilsidst at overvintre i de fremmede Lande. De smaa Skarer samles nu til vældige Hære under berømte Førere som Lodbrogsønnerne. Landene plyndres grundigt og hensynsløst; Byer og Klostre gaar op i Luer, mens Munkene flygter med de dyrebare Helgenlevninger i Favnen, og Kirkerne genlyder af Raab til Herren om Udfrielse fra »Normannernes Rasen«. I Hovedsagen gaar det ud over Frankrig og England, hvor »den store Hær« for det meste opholder sig; men selv Spanien og Italien gaar ikke fri for Vikingernes Plyndringer.

Det er aabenbart, at vi har at gøre med en Folkevandringsbevægelse af største Omfang. Vikingetogene har ændret Karakter. Formaalet indskrænker sig ikke mere til Plyndringer, men man ønsker at besidde Jord, at bosætte sig i det fremmede. Røverhøvdingene udvikler sig til Hærførere og Statsmænd. Krigerne ledsages nu af deres Koner og Børn.

I Vesteuropa kaldes Vikingerne for Normanner eller Danere; men nogen skarp Adskillelse mellem Nordens tre Folk maa have været vanskelig at gøre for Udlændinge, og i

Hærene var de ofte sammenblandede. Stort set kan de erobrede Omraader deles mellem de nordiske Folk i tre »Interessesfærer«:

Fra Norge koloniseres Island, Færøerne og de skotske Øgrupper. Nordmanden »Turgeis« grundlægger omkring 840 et Rige i Irland med Dublin som Centrum; ogsaa i Skotland og Dele af England har Nordmænd en Tid stor Indflydelse.

Danerne erobrer under Lodbrogsønnen Halvdan Northumberland 866; snart efter bliver ogsaa Østangel og Mercia dansk. Det hele Omraade faar Navnet »Danelagen«, det Sted, hvor dansk Lov raader. I Nederlandene og Frankrig skabes ogsaa danske Riger; 911 bliver Rollo Hertug i Normandiet. Svenskerne udvider deres Magt mod Øst og grunder det russiske Rige, der har Navn efter dem (»rus«). Hovedbyerne bliver Novgorod og Kiew, der hurtigt udvikler sig til Handelscentre af Rang.

I Begyndelsen af det 10. Aarh. indtræder foreløbig en Standsning i Vikingetogene. Erobrerne har sat sig fast i de erhvervede Landomraader og helliger sig nu et opbyggende og organisatorisk Arbejde. I omtrent et Aarhundrede lever hedenske Nordboere og kristne Vesteuropæere fredeligt sammen, paavirker hinanden, saavel materielt som aandeligt. Og denne fredelige Kulturudveksling faar ogsaa Betydning for det nordiske Hjemland, hvormed Forbindelsen stadig vedligeholdes. Den nordiske Herskerklasse smelter dog tilsidst sammen med den indfødte Befolkning, og i England og Irland mister Nybyggerrigerne deres politiske Selvstændighed.

Helt har Nordboerne imidlertid ikke glemt deres Afstamning. Det viser sig, da Vikingetogene igen blusser op omkring 990 og især retter sig mod England. Da faar de angribende Vikinger Støtte af de bosiddende Nordboere;

saa meget, at Englænderne i deres Fortvivlelse forøver et organiseret Blodbad paa derboende Danskere i 1002. Denne Handling sætter dog kun yderligere Fart i Angrebene paa England, og efter store Lidelser erobres Landet endelig af Svend Tveskæg og Knud den Store. Med Englands Erobring maa Vikingetiden siges at være afsluttet.

Vikingetiden danner Epoke i de nordiske Folks Historie. Dette skyldes ikke saa meget, at den var en storstilet Udvandringsbevægelse, som den kulturelle Rigdom, den førte til Norden.

Udvandringer fra de nordiske Lande er jo ikke noget nyt. Fra de forhistoriske Tider hører vi om Kimbrernes og Teutonernes Vandringer mod Syd i det 2. Aarh. f. Kr. Og endnu bedre kender vi Folkevandringstidens store Folkeforskydninger i det 3-6 Aarh. e. Kr. De talrige germanske Folk, der skyder sig mod Syd og Vest, har ogsaa omfattet nordiske Stammer. Jyder bosætter sig i England, Svever og Goter drager mod Syd; for ikke at tale om Herulerne, der vist hørte hjemme i de danske Landskaber. De træffes baade ved Sortehavets Kyster og i Frankrig. Frankiske Aarbøger omtaler ogsaa en Danerkonge, Hugleiks, Plyndringer omkring 515. Med Rette har man kaldt dette Tidsrum »en Vikingetid før Vikingetiden« (Bugge).

Men denne Folkevandring blev ikke for Norden den store Gennembrudstid, som den blev det for de andre germanske Stammer. Forbindelsen med den kristne og klassiske Kultur fik ikke for os nogen varig Karakter. Aarsagen hertil var især, at Slaverne trængte sig ind mellem Norden og de udvandrede Folkefæller. De besatte hele Nordtyskland fra Rusland til op i Holsten og afbrød det kulturelle Samkvem med Sydens Lande. Til Naboer havde Nord-

Ristning med Scener af Sigurd Fafnersbanes Historie paa Ramsundsberget i Södermanland, n. f. Eskilstuna.

boerne foruden Finner og Slaver kun Sakserne i Nordvesttyskland, og de stod ikke højere i Kultur end vi. Adskilligt i Vikingetidens aandelige Liv gaar dog tilbage til Folkevandringstidens Berøringer med Kulturfolkene i Syd. Vi kan nævne Runerne, Prydkunsten og en Mængde Sagn, som kommer til at danne Grundlaget for den senere Heltedigtning.

Det er først med Vikingetiden, at Norden bliver en Del af den europæiske Kulturverden. Ikke saadant at forstaa, at Nordboerne var Barbarer, da de i det 9. Aarh. kom i Berøring med den kristne Kultur. »De havde deres ved Lov og Vedtægt ordnede Samfund, deres Kærlighed til Ret og Frihed, deres Selvstyre, hvor hele Folket tog Del i Styret. Kvindens Stilling var fri og agtet. I sin Frihedsfølelse og Kærlighed til Lov og Ret stod Nordboen højere end de fleste af Europas Folk paa Vikingetiden« (Bugge). Men meget kunde han lære af den kristne Kultur, baade materielt og aandeligt.

I første Række betød Vikingetogene naturligvis en Aareladning af Nordens Befolkning. Mange blev derude som

Nybyggere, og ikke faa er faldet i Kamp. Et talende Vidnesbyrd herom er en Runesten i Østergøtland:

Sønner fik Gulle / en god Bonde, fem.
Ved Fyris faldt Asmund, / uræd Kampen.
Atsur omkom / i Øster i Grækenland,
Halvdan blev / paa Bornholm dræbt.
Kaare ved Dundee / og død er Boe!

Det store Mandefald er vel Grunden til, at flere Kvinder nævnes paa Runesten som mægtige Godsbesiddere. I Krigstid tvinges Hustruen jo ofte til at tage Ledelsen af Ejendommens Drift.

Paa den anden Side førtes der ogsaa Mennesker til Norden. »Trællefangst og Trællehandel var en ikke uvigtig Del af Vikingernes Handelsvirksomhed« (Arup). Der var god Brug for Trællene til Opdyrkning af Jorden og af Trælkvinder til det fornemme Høvdingehjem:

Jeg skulde pynte / og Skoene binde
hver en Morgen / paa Fyrstens Viv.

Hun mig skræmmed / af Skinsyge
og med haarde / Hug mig drev.

Ingen Steder fandt jeg / en værre Husfrue
eller en Husbond / som hyggeligere var.

siger en tidligere Trælkvinde i et Eddadigt.

Vikingetiden gør ganske vist paa mange Maader Kvinden mere selvstændig; vi hører endog om Kvinders Deltagelse i Kamp som »Skjoldmøer«; men samtidig bringer den med sig en Opløsning af de ægteskabelige Forhold. Den norske Lovbog, »Graagaasen« tillader at have èn Hustru i Norge og èn i Island, og i det hele bliver vist Fler-

koneri almindeligt; ikke blot i Høvdingehjem, men ogsaa i Krigerklassen. Den tyske Klerk Adam af Bremen (ca. 1070) fortæller om Svenskerne: Enhver har efter som hans Midler tillader det to eller tre eller flere Koner paa samme Tid. Men de rige og Høvdingene har Kvinder uden Tal.« I Island har man i Sagatiden kun een retmæssig Hustru, men flere Friller. Og om baade norske og danske Konger hører vi, at de har et helt Harem. Utvivlsomt har Vikingetiden medført en vis Kynisme i Synet paa Kvinden, hvilket ogsaa kan spores i Eddadigtningen.

Stærkt mærkes Vikingetogenes Indflydelse paa det materielle Omraade. De hjemvendte Vikinger medbragte umaadelige Skatte, og hertil kom saa Handelens Opsving i det 9' og 10' Aarh. Allerede i det 8' havde den haft et ikke ringe Omfang — Gotland var saaledes fra gammel Tid et vigtigt Handelscentrum — men nu faar den øget Betydning. I Slesvig, Ribe og i det svenske Bjørkø begynder en Borgerstand at vokse frem. Sølvfund vidner endnu om Tidens store Rigdomme; Fremmedord fortæller os, hvilke Varer, vi nu lærer at kende. Udenlandske Tøjer, Smykker og Moder vinder Indpas og fortrænger indenfor Overklassen det hjemlige Vadmel og tarvelige Levesæt. Vin og Krydderi bliver almindelige i de fornemme Kredse; thi det er naturligvis især her Forandringen finder Sted. Stormændene var jo baade Købmænd og Førere for Vikingeskibene. En Antydning af den Forfinelse, Vikingetiden førte med sig, giver Rigsthulas Skildring af Jarlens Frue:

Og Sals Fruen saa paa sin Arm
strøg paa Linet, strammed Ærmet;
Kappen stritted, Smykke paa Bryst,
blaafarvet Særk og Silkeslæb.

Da tog Moder mønstred Dug
hør-hvid og Disk dermed dækket;
tog hun dernæst tynde Leve (Brød)
hvede-hvid' og Dug dermed dækket.

Satte sølverne Skaale paa Bord
skinnende Flæsk, stegte Fugle,
kostelige Kalke, Kander med Vin.

Eller vi kan nævne Gudrunskvadets Omtale af de prægtige Vægtæpper, som nu pryder Væggene:

Vi maled med Traad / hvad Mændene leged,
og Kongens Kæmper / med kunstige Sting,
røde Skjolde / rustede Svende,
Hærflokke, Hirdflokke / Høvdingen valgte.

Det var imidlertid ikke blot Varer, men ogsaa aandelige Værdier, der kom i Omløb. Først og fremmest gaar den gamle Tro til Grunde. Men dernæst maa Vikingetiden kraftigt have styrket den krigeriske Indstilling i Norden og paa mange Maader have ændret Livssynet. De hjemvendte Krigere og Erobrerne i de fremmede Lande tænkte anderledes end Hjemlandets Bonde. For ham udgjorde Slægt, Hjemstavn og det daglige Arbejde med Jorden og Kvæget Livets Indhold. For Krigeren blev Kammeratskabet, Troskaben mod den kaarne Høvding, det personlige Krigerry og den usikre Levevis Tilværelsen. Denne særlige Vikingementalitet trives især i Høvdingeklassen og fornemmelig ved Kongers og Fyrsters Hof. Vikingetiden maa have ændret det hjemlige Militærvæsen og givet Kongen øget Magt. Vi hører da ogsaa om kraftige Konger i Norden paa denne Tid. Svenske Høvdinge sætter sig fast i Hedeby (Slesvig) og behersker Handelsvejen her. Harald Haarfager samler

Norge; Harald Blaatand Danmark og erobrer Norge; Svend Tveskæg og Knud d. Store er begge store Erobrerkonger. Danevirke genopbygges, og i Trelleborg og Aggersborg har vi fundet Bygningskomplekser, der maa betragtes som Militærkaserner, vel for Afdelinger af Kongens Hird. Dette Vikingens særlige Livssyn møder vi ikke blot i Udlandets Beretninger om Normannernes Færden, men især i Vikingetidens Helte- og Mytedigtning.

II. Vikingelivet.

1. »Sæsonvikingen«.

Bag Vikingetogene maa i Hjemlandet staa en velordnet Organisation, der fra det 9. Aarh.s Midte sandsynligvis har haft et officielt Præg. Vikingetogenes Ledere er i mange Tilfælde Kongehusets egne Medlemmer. Den normanniske Tradition angiver Overbefolkning som Aarsag til Togene; man har derfor gættet paa en organiseret Udvisning af Ungdommen fra Riget. Denne Antagelse er dog næppe nødvendig. Der kan være Grunde nok: Mangel paa Jord til en talrig Børneflok, Eventyrlyst og Haab om letvundne Rigdomme. Maaske har det ogsaa nogle Steder været Skik, at den fædrene Jord gik i Arv til den ældste Søn alene; de yngre Sønner maatte da skabe sig en Fremtid paa anden Vis, og her frembød Vikingelivet sig som en nærliggende Mulighed.

Det normale har vel været, at Bondesønnen sluttede sig til en Høvdings Følge for at ledsage ham i Leding. Det var ikke Hvermands Sag at udruste et Vikingeskib. Almindeligvis var det paa 20 Par Aarer og krævede en Besætning paa 40-50 Mand. Hertil kom, at man helst skulde være flere i Følge; det var i hvert Fald det mest betryggende! Naturligvis har en Bygd kunnet slutte sig sammen om Ud-

rustning af et Skib, men rimeligst er det at antage, at Høvdingeklassen har været den ledende.

Alle Vikingesamlag opstaar paa Frivillighedens Grund. Høvdingen er ikke en diktatorisk Hersker. I Striden befaler han og adlydes; men før Kampen maa han forhandle med sine Skibsfæller.

Denne Frivillighed bevares gennem hele Vikingetiden; ogsaa i »den store Hær«, der er sammensat af talrige Skibsenheder. Vi hører om mange Underhøvdinger i Hæren, og i Overenskomster er altid flere Personer nævnt som Hærens Repræsentanter. »Vi har ingen Herre. Vi er alle lige« var det stolte Svar, som Rollos Mænd afgav til de frankiske Udsendinge. Den Standsforskel, som fandtes i Hjemlandet, maatte udjævnes i Vikingehæren. Her blev den personlige Kampdygtighed og Snarraadighed afgørende for en Mands Anseelse. Og overfor de fremmede regnede de sig alle for Høvdinge og jævngode.

Men i deres Frihed er de dog ikke uden Tvang. Alle bøjer sig under Loven. Det er ikke lovløse Horder, der drager afsted, men veldisciplinerede Krigere, der sammenholdes af strenge Love, de frivilligt har underkastet sig. Lovens Formaal er at opretholde Orden og betrygge Byttets retmæssige Fordeling; den indskærper Troskab overfor Høvdingen og ubøjeligt Mod i Kampen. Hvert enkelt Skib har vist betragtet sig som et Fostbroderskab.

Inden Vikingen da drager ud, er han blevet Medlem af et Samlag, stort eller lille. Han har indgaaet en Overenskomst med sine Staldbrødre og afgivet Løfte til en Høvding.

Færden foregaar til Søs. I Begyndelsen paa brede, søsikre, lidt tunge Skibe, der kan ses afbilledet paa gotlandske Sten, og er fundet i Gravhøje. Skibene var beregnet til Transport og ikke til Søkamp. Først i Løbet af

Vikingetiden afløses disse Skibe af de længere og smækre Drageskibe, der var hurtigere og bedre egnede til Søslag. I højre Side laa Styreaaren; Skibet dreves frem ved et Raasejl og med Aarer.

Vikingens Udrustning var først og fremmest den frygtede Økse, der kan minde om Nutidens Tømrerøkse, med langt Skaft og bredt Blad. Hertil kom et Sværd — helst udenlandsk da det hjemlige Malm ikke var godt — Spyd, Bue og Pile. Skjoldene var runde, kantede med Metalbeslag og havde en Bukkel i Midten til Værn for Haanden; som Regel var de malede røde eller hvide. Hertil kom endelig en Brynje af Okselæder eller en Panserskjorte af flettede Staalringe, Hjælm med Næsebeskytter og eventuelt prydet med et Vildsvinehoved i Toppen.

Nogen behagelig Tilværelse har det ikke været at sejle i Viking. Det gjaldt om at være saa mange som muligt paa Skibet, saa Trængselen har været stor. Men selv om der var Plads nok, maatte man sove under aaben Himmel. Under Dækket var Last og Madvarer. Kahyt var en Sjældenhed. Man sov paa Dækket i Skindsække, der kunde rumme to Mand. I Havn spændte man et Vadmelstelt over Dækket.

Hertil kom det haarde Arbejde med Roningen, i Storm haardt Øsearbejde. Koldt og fugtigt var der overalt. Maden var tarvelig og sikkert ofte fordærvet. Kun en romantisk Tid kan lade Starkad forherlige denne Mad og foretrække den for den dejlige Gildesmad i Kongsgaarden. Hør blot hans Forargelse over Dronningens Traktement af Kong Ingjald og hans Gæster:

Hun med Mad / som Svin ham mæsker,
Bordet under / Retter bugner;
stegt hun koger / kogt hun steger,
som det er / hos Tysken Sæd.

Saa man før / en Konge fraadse,
som nu Dane / drotten fraadser,
rage rundt / i raadne Fugle,
søbe Sovs / og Østersslim!

Nej! saa er Vikingekosten sandelig noget andet:

Spegekød / er Heltekød,
Kæmpen ej / sin Gane kildrer,
Faarekød / og saltet Flæsk
vi for Herre / Maaltid holdt.

Ej af gyldne / Trug vi aad,
Vin og Most / var ej vor Drikke,
Sjældent fik vi / Mjød at smage,
Øl vi drak / til daglig Brug.

(Ingjaldskvadet).

Søkort og Kompas havde man heller ikke. Desto mere maa vi beundre Vikingens Dristighed, der ikke veg tilbage for farlige og usikre Sejladser over de store Have helt op til Island og Grønland, ja helt til Nordamerika. Til Søs var Vikingen alle andre overlegne.

Spændende har det været for de første Vikinger, der kom faa i Følge, at nærme sig de fremmede Strande, bag hvis Kystlinie man kunde vente sig allehaande. Gerne afventede man en gunstig Vind for pludselig at kunne dukke op. Det var ikke svært at komme i Land — man kom jo uventet — men ofte var det nødvendigt at vove sig ind i Baglandet, om man vilde gøre sig Haab om Bytte. Og naar saa Vikingen, belæsset med det røvede, vendte tilbage til Skibet, havde Befolkningen ofte samlet sig og angreb Rans-

mændene. Mangen en Viking er blevet ladt tilbage paa de fremmede Strande.

Videre gik Farten. Det var en utryg Tilværelse, farligere, jo færre man var. Natten tilbragtes paa Skibet eller paa Smaaøer, der let kunde forsvares. Overalt lurer Farer: fra Havet selv, fra Beboerne eller fra ukollegiale Vikinger, der kunde være tarvelige nok til at frarøve en sit retmæssige Bytte! Det har sikkert været med glad Sind, man efter Maaneders Strabadser vendte hjem med fuldladet Skib for at tilbringe Vinteren ved den hjemlige Arne.

2. *Den store Hær.*

Denne den første Tids Vikingeliv ændrer ganske Karakter, da Vikinger i større Skarer begynder at overvintre i befæstede Lejre. De store Hære danner et Samfund for sig selv, ganske vist midt i Fjendeland; men de sikredes ved deres Størrelse og Befæstninger Vikingen en forholdsvis betrygget Tilværelse.

865 nævnes første Gang »Hæren«, den store Normannerhær, som erobrede Northumberland og Østangel, og som i 886 belejrede Paris. Den fremtræder som en særegen Organisation, ejer faste Anførere, Fodfolk og Ryttteri, Krigsmaskiner til Belejring, Spejdere, Forplejningskorps o. s. v.

Normannerhærens Love kan vi delvis slutte os til udfra Sakses Gengivelse af »Kong Frodes Love«, der øjensynlig er givet for en Hær i det fremmede. Det, som holdt Hæren sammen var, siger Steenstrup, ubetinget Lydighed mod den overordnede og ubetinget Sammenhold mellem de sideordnede. »Een Vilje, eet Sind besjæler dem alle«

siger en gammel normannisk Krønikeskriver. Forovrigt bestemmer Lovene, at den første, der flygter i et Slag, skal være fredløs, mens den særligt dristige belønnes. Der træffes Bestemmelser om Byttets Deling; enhver Strid skal afgøres ved Sværdet, og der gives Regler for Tvekampen. Røver en dansk fra en anden dansk, skal han give det røvede tilbage og kendes skyldig i Brud paa Freden. Dræbte nogen Udlænding en dansk, skulde to Udlændinge gælde derfor med Livet. Strenge Love sikrede Kvindernes Fred i Hæren. Den, der forgriber sig paa en gift Kvinde, skal lemlæstes, og en Mand skal gifte sig med den Pige, han forfører.

Krig optager stadig Vikingens hele Tilværelse. I disse Hære udvikles Krigskunsten til et Højdepunkt. Nordboen lærer af sine Modstandere, men anvender det lærte paa ny og selvstændig Maade. Han lærer nu at bruge Rytteri i Kampen, hans Belejringsteknik udformes til Fuldkommenhed: Løbegrave, Stormskærme og Kastemaskiner anvendes. Ogsaa Befæstningskunsten staar højt; Vinterlejren var befæstet og omgivet med Volde og Grave; det store firkantede Taarn i den normanniske Borgs Midte (donjon'en) er Nordboens Opfindelse. I England støtter Vikingens Herredømme sig i udstrakt Grad paa Borge og Fæstningsanlæg.

Kamptaktiken undergaar en videre Udvikling. Krigslisten antager mange Former: Faldgruber, forstilt Flugt for at bringe Uorden i Modstandernes Rækker, Baghold o. s. fr. Men Kampen er stadig lige vild og grusom. Vikingen holder af den vilde Kamptummel. Krigen har for ham en næsten religiøs Karakter. Ofte indvies den fjendtlige Hær til Odin ved, at et Spyd slynges ud over den; eller Slaget indledes med en Tvekamp, der føles som en Gudsdom. Maaske har der ogsaa gaaet en Udskældning

forud; som vi kender den fra nordisk og græsk Helledigtning. Nedsættende Ord har jo en forstemmende Virkning! En Opsang før Slaget kunde ogsaa finde Sted; saaledes synges Bjarkemaal før Slaget ved Stiklestad i 1030.

Saa begynder Kampen. Under Lurernes Gjalden og vilde Hærskrig styrter Vikingen frem. »Nui, nui«, mas paa, mas paa! eller »Tur ai«: Hjælp! Tor! »Der var,« siger en irsk Saga om et Slag mellem Irer og Nordmænd, »en Støj og en Larm, som naar en stenet Strand trædes af Kvæg- eller Faarehjorder eller af Hesteflokke, eller naar jagende Mænd eller en væbnet Rytterflok rider over den, den Larm, som opstod, da en blodig Byge af skarpe Pile regnede ned, og Sværd og Spyd suste gennem Luften, skærende Brynjer i sønder, splintrende Skjolde, gennemborende Hjælme og sønderhuggende Krigernes skønne Legemer.«

I Hæren kæmper hver Skibsenhed for sig, fylket om sin Høvding eller Mærkesmand, der bærer Banneret, en Dug med et Billede eller en Figur paa en Stang f. Eks. en Ravn. Allerede den romerske Forfatter Tacitus skriver (omkring Aar 100): »I Slaget er det en Skam for Høvdingen, om nogen overgaar ham i Manddom, og en Skam for Følget ikke at ligne sin Høvding i Manddom. Den, som overlever sin Høvding og slipper bort fra Slaget, er ærelos for Livstid og dækket med Skændsel. Ham skal man værge, ham skal man værne; at føje sine egne Heltegerninger til hans Ry er den første og helligste Pligt. Høvdingen kæmper for Sejr, Hirdmanden for sin Høvding.« Selv om Tacitus' Skildring er noget romantisk, klinger der dog lignende Toner i Bjovulfkvadet og Bjarkemaal.

Naar Slaget er endt, begraver Sejrherrerne deres døde, mens de overvundnes Lig bliver liggende til Plyndring og Føde for Ravn og Ulv:

Hvad fattes Eder, Ravne? / hvorfra er I komne
med blodigt Næb / nu Dagen nys er gryet?
Kød hænger i Eders Kløer / Liglugt fra Munden stiger.
Nær tror jeg / at I i Nat har hvilet,
hvor I vidste / at Lig laa.

(Thorbjørn Hornklove: Haraldskvæde.)

Sarte har den Tids Mennesker ikke været. Saaledes fortæller den irske Krønike om, hvorledes Danerne efter en Sejr over Nordmændene i 851 kogte deres Mad paa Slagmarken, og deres Kedler stod paa Høje af døde Nordmænd. Den ene Ende af Spiddet, som Kødet hang paa, var stukket ind mellem Ligene af de faldne, og Ilden brændte dem, saa at Huden sprang, og alt det Kød og Flæsk, som de havde spist Natten i Forvejen, væltede ud af Bugen!

Da den irske Konges Sendebud saa dette, bebrejdede de Danerne denne vilde Opførsel. Men Danerne svarede: »Paa samme Maade vilde de have ønsket at kunne gøre imod os!« Derpaa gav de en stor Kiste fuld af Guld og Sølv til den hellige Patrick — som de for en Sikkerheds Skyld havde anraabt under Slaget! — »Thi Danerne var et Folk, som dog ejede en Slags Fromhed; de kunde nemlig for en Stund opgive Mad og Kvinder for Fromheds Skyld,« slutter den irske Klosterbroder anerkendende!

Den blodige Val besynges Gang paa Gang og maa have tiltalt Vikingen. I Samklang hermed staar de hyppige Skildringer af afhuggede Hoveder paa Stager omkring Høvdingeborgene. Maaske et Levn fra Hovedjægerstadiet; men dog brugt som pædagogisk Middel op til nyere Tid uden at vække Anstød! Vikingens hensynsløse Plyndringer og Dræben nævnes tit i Beretninger. Ofte har det vel været anset for en militær Nødvendighed at sprede Skræk og Rædsel om sig. Meget sjældent nævnes derimod, at man

piner Modstandere. Forøvrigt var Vikingens Krigsførelse ikke værre end den, der blev praktiseret af Samtidens kristne Hære.

Krigen er imidlertid ikke Vikingens eneste Interesse. Selv om megen Tid er gaaet med Befæstningsarbejder, Recognosceringer, Fourageringstogter i Omegnen foruden med de egentlige Krigshandlinger, blev der dog Tid nok til at forlyste sig i Kammeraternes Lag eller med Kvinder i Lejren.

Det Billede, vi faar af Vikingen, skyldes i Hovedsagen hans Modstandere, og er derfor ikke forskønnet. Paa hans Kreditside maa vi sætte hans Troskab overfor Høvdingen, hans Sammenhold med Kammeraterne, hans Krigermod og Dødsforagt; paa Debetsiden Begæret efter Guld og skønne Klæder, efter Vin og Kvinder.

Som alle primitive Folk elsker Nordboen Vin og stærke Drikke. Hvert Aar paa Vinhøstens Tid kan man være sikker paa at finde dem i Vinegnene i Frankrig og Tyskland; især ved Loires Munding. For at faa Fred maa Indbyggerne afstaa en Del af Høsten. Med Livsfare drager Vikingerne ofte afsted gennem Fjendens Land bare for at skaffe sig Vin. Et talende Vidnesbyrd er den danske Vikingehøvding Godfred, der havde faaet Friesland og Rüstringen til Len, men i 885 sendte Bud til Kejser Karl den Skallede om, at denne, hvis han ønskede, at Godfred fremdeles skulde være ham tro og værne Riget mod Vikingerne, maatte afstaa ham Koblentz, Andernach, Sinzig og andre vinrige Egne: »thi det Land, som han ved Kejserens Gavmildhed havde faaet, frembragte slet ingen Vin!«

Fra alle Kanter hører vi om Vikingernes Umaadeholdenhed i Drik. Eddadigtet Havamal rummer da ogsaa adskillige Formaninger mod denne Last.

Ligesaa glubende som efter de stærke Drikke er Vikin-

gens Appetit paa Kvinder. Især ved de irske Aarbøger fra Vikingetogenes første Tid at berette om mange Kvinderov. Irske Trælkvinder blev en af Tidens vigtigste Handelsvarer. Og som nævnt var Flerkoneri ikke ualmindeligt.

3. Vikingerigerne.

Vikingetogenes tredie Stadium indtræder, da Hærene endelig faar Held med sig til at erobre og fastholde store Landomraader, som Nordmændenes irske Rige, Danelagen i England og Normandiet i Frankrig. Vikingen bliver nu igen besiddende Landmand eller Handelsmand; eller han bliver Embedsmand og Haandhæver af Ro og Orden i de besatte Lande.

Selv om alle Mænd havde faaet sin Andel af Landets Jord kunde der dog ikke være Tale om at opløse Hæren. Man maatte stadig være parat til at forsvare det erhvervede. I en irsk Saga (der dog næppe maa tages altfor bogstavelig) hedder det: »Saa stor var Nordboernes Undertrykkelse over hele Erin (Irland), at de satte en Konge over hvert Landskab, en Høvding over hvert Herred, en Abbed over hver Kirke, en Foged over hver Landsby og en Kriger i hvert Hus.« Ved Siden heraf havde Dublinkongen sin Hird, der nu var omdannet til en virkelig staaende Hær og gjorde Tjeneste til Hest. Pengene til den fik han ved Skatter, der inddreves med haard Haand. Hertil kom Indførelse af Ledingsvæsenet for at sikre Riget en Flaade; de unge irske Mænd maatte gøre Tjeneste ombord paa Skibene og holde sig selv med Kost.

Paa lignende Vis har Forholdet været i Danelagen og Normandiet. »Hæren« er en politisk Institution, der svarer til Folket i Hjemlandet. Den vælger i Northumberland og

Østangel selv sine Konger eller nøjes med Jarler, der først og fremmest har den militære Ledelse. Og den har i Borgene faste militære Støttepunkter.

Om Kongernes Styre i disse Vikingeriger ved vi kun lidt. Stor har deres Magt næppe været, saalænge Hæren var en aktiv Organisation. Den har været begrænset af Stormænd og af Hæren. Undertiden var der flere Samkonger. Men efterhaanden som der indtraadte roligere Forhold, og de gamle Krigere vænnede sig af med Krigerlivet, aftog naturligvis Hærens Betydning som politisk Institution.

Den militære Magt kommer efterhaanden til at ligge hos Kongerne. De støtter sig paa deres Hird. Det samme bliver Tilfældet, da Knud d. Store erobrer England. Han opretter en Hird paa 3000 Mand, en staaende Hær, der fungerer som Krigер- og Politikorps til Hest. Den kaldes Tinglid og er delt i flere Afdelinger; nogle gør Tjeneste som Kongens Livvagt, andre sidder paa Gaarde eller Forleninger rundt om i Landet.

Om denne Hird ved vi god Besked, fordi vi har bevaret dens Lov, »Vederloven«. Grundlaget er det frivillige Troskabsløfte overfor Kongen, og dennes Forpligtelse til at underholde Hirdmanden og give ham Sold. Typisk nordisk er det, at Herren ikke kan dømme sine egne Mænd. Det gør de selv paa »Huskarlestævnet«, der baade behandler Sager mellem Konge og Hirdmand og mellem disse indbyrdes. Hirden er som et Broderskab, og Hirdmanden maa ikke gifte sig. De enkelte Huskarle har vel haft Friller udenfor Kongegaarden, som vi hører om det andetsteds.

Kongen har ikke været omgivet af hele sin Hird. En Del af den fungerede som Livvagt, mens andre Dele var stationeret rundt om i Landet. Vi har nævnt Trelleborg og

Aggersborg her i Danmark som Eksempler paa saadanne Kaserner. Sagnet om Jomsvikingerne er vist opstaaet ud fra et saadant militært Støttepunkt, anlagt af Harald Blaatand ved Oderens Munding. Jomsvikingernes Organisation er ganske i Overensstemmelse med Hirdens.

Ved Delingen af det erobrede Land fik ikke alle lige meget. Konger og Jarler saavel som mindre Høvedsmænd har Ret til mere end de menige Krigere. Høvdingen levede paa Landet paa sin store Gaard. Rundt om laa Landsbyen, hvor Bygdens Bønder levede. Mange af disse var vel Fæstebønder under Høvdingen; men der er den Ejendommelighed, at de i Danelagens Omraade aldeles overvejende er frie Mænd, mens de i de engelske Landskaber var livegne.

Overalt hvor Daneloven gjaldt, var Folket frit og selvstyrende. Alle fribaarne vaabenføre Mænd samledes paa Tinge, gav sit Bifald til Love og Bestemmelser, valgte og hyldede sine Konger eller Jarler. I Begyndelsen var det alene Hæren, som repræsenterede det samlede Folk; men efterhaanden som Nordboerne og de indfødte smeltede sammen, blev det hele den bosiddende Befolkning.

En ikke ringe Betydning faar Vikingen i det fremmede som Handelsmand. Vikingesnekken bliver nu til Købmandsskib. Flere af de vigtigste Byer i England og Irland er grundlagt af Nordboer eller skylder dem sin Blomstring. Alt handles der med: Klæder, Korn, Honning, Vin, Pelsværker, Krydderier, Læderarbejder, Smykker, Fisk og Træ. Bristol bliver Europas Slavemarked. Vikingen færdes som Handelsmand fra Spanien til Grønland og naar helt over til Rusland i Øst. Og Nordboerne lærte at slutte sig sammen i Handelsselskaber og formulere Handelslove. De var ogsaa de første der slog Mønt i Irland.

Vikingen er nu blevet Kulturformidler. Hans Gaver til de overvundne er ikke ringe: Kærlighed til Frihed og Selv-

styre, Kendskab til Søfart og Købmandsskab og til militær Organisation; men først og fremmest tilfører han de undertvungne Lande et handlekraftigt Befolkningselement. Baade Northumberland og Normandiet var ret øde og folketomme, da Vikingerne erobrede Landene; 100 Aar senere er de velbefolkede og velopdyrkede. Til Gengæld modtager Vikingen rige Kulturgoder. Irland især var blandt Europas fremmeligste Lande i aandelig Henseende. Ikke blot ejede det en rig Skat af antik og kristelig Kultur, men ogsaa af hjemlige Sagn og Digte. Og Vikingen var modtagelig. Det blev ikke en aandløs Efterplapring af det fremmede, men en virkelig Tilegnelse og Videreføring efter nordisk Tankegang, som vi kan se det i den islandske Sagaskrivning, der har sin Rod i Irland, og i den nordiske Eddadigtning, der har optaget mange Træk fra den irske Sagnverden. I disse Vikingeriger opstaar en hedens-kristelig Kultur. Billedsten prydes med hedenske og kristne Motiver. Der er præget Mønter med Kristi Kors paa den ene Side og Tors Hammer paa den anden. Med en enkelt Undtagelse (Turgeis) var de nordiske Nybyggere tolerante i religiøse Spørgsmaal og lod sig let vinde for Kristendommen.

Forholdet mellem Erobrerne og de undertvungne var naturligvis i Begyndelsen meget spændt. Nordboernes Frigivelse af Trælle staar maaske i Forbindelse hermed; derved vandt de jo en Befolkningsklasse for sig. Vikingen var baade overmodig og selvfølende. Karakteristisk er saaledes en Bestemmelse i Forliget mellem den angelsaksiske Konge Alfred den Store og Vikingen Gudrum 878 om, at der skal betales lige saa meget i Mandebod for et Medlem af Vikingehæren som for en Angelsakser af højeste Rang. Kostelig er ogsaa Fortællingen om en Skjald ved Dublinkongens Hird, der var blevet fornærmet og selv maatte

dømme i sin Sag. Han dømte, at hver lavættet Nordbo i Skjaldeløn skulde give ham een Penning, og hver højættet to — de gav ham alle to Penninge!

Modsætningen mellem de to Folk udjævnes i Løbet af det 10' Aarh. Men under Svend Tveskæg og Knud den Store blusser Hadet op igen. Danskerne har ikke været yndet som Herrefolket i England. Især er Klagerne over deres Overgreb mange efter Knud Død. Digtet Geffrei Gaimar giver et malende Billede af den overmodige Viking, vel et Medlem af Tinglid:

Nu Danskens arvede Magt var forbi,
de Engelske følte sig fro og fri.
Thi Dansken holdt dem i sit Baand
med Spotteord og haarden Haand.
Om hundred mødte een Dansk paa en Vej
trøste dem Gud, som nejed sig ej!
Og kom ved en Bro en Dansk dem imod,
ej traadte de Trin, ej flytted de Fod,
før Dansken var naaet over Flod og Aa.
Man hilsed, man bukked, hvor man dem saa;
hvo Ryg ej krummed, med Stokken snart
de fik ham lært en ydmyg Art.
Til saadan Spot var den engelske Mand,
da Dansken raaded over vort Land.

(Steenstrup: Normannerne III 430)

III. Heltedigtningen.

Et Centrum for Vikingetidens aandelige og kulturelle Liv var Fyrsternes Hird, der efterhaanden udviklede sig til et Hof med middelalderligt Præg. Bedst kendt her i Norden er Harald Haarfagers Hof paa Grund af de mange Skjalde, som her færdedes og har besunget det. Det har

til Forbillede de vesteuropæiske, og vi kan formode, at Forholdene har været af lignende Art ved det danske og svenske Hof.

Vi ser, at Hirden er mere end blot et Følge af Kongens haandgangne Mænd. Den faar sine Embedsmænd og et vist Ceremoniel. Den bliver et Sted, hvorhen Landets højbyrdige Mænd søger for at erhverve sig Dannelse og blive slebet af. Og ikke mindst søger lærde Mænd og Digtere til Hoffet, der derved bliver Midtpunktet for Landets Aandsliv.

I Torbjørn Hornkloves Digt, Haraldskvæde, der er formet som en Samtale mellem en Ravn og en Valkyrie, gives et levende Billede af Haralds Hof. Først afmales Slaget i Hafrsfjord, hvori blandt andet forekommer de kostelige Strofer:

De som var saaret / sloges under Sæderne,
Bagdelen stak op / i Bunden ned Hovedet!

Paa Bagen lod de blinke / de blanke Skjolde,
de sindige Svende / naar Stenene dem traf!

Men dernæst skildres Krigerfølget i Haralds Gaard:

Rigelig lønnes / de raske Krigere,
de som i Harald Konges Gaard / kaster med Brikker.
Gods faar de i Mængde / og fagre Sværd
hunlandsk Malm (Guld) / og Trælkvinder fra Østen.

Glade er de / naar Gny af Kamp der venter.
Rask op de springer / Aarer at svinge
Hamlebaand at slide / Haaer (Aaretolle) at bryde,
ro, saa Havet skummer / paa Høvdingens Bud.

Krig kan ikke optage hele deres Tid; ejheller sendes de jo alle ud som Kongens Bud for at udbringe Besked eller udføre Domme. Dagen gaar med at spise og drikke, gantes med Tjenestekvinder eller de hærtagne Trælkvinder, Kongen har skænket dem som Friller, og som bor udenfor Kongsgaarden. Eller Hirdmændene spiller Brætspil med Brikker, formet som Dyr eller Mennesker. Eller de underholdes af Narre, Spillemænd og Gøglere bl. a. af Bjørnetrækkere. Ogsaa Sport blev drevet ved Hirden og militære Øvelser. Jagt med Falk var meget yndet; hertil kom Boldspil og Hestekampe.

Den ædleste Underholdning blev dog givet af Skjaldene, som ved Haralds Hof nød stor Anseelse:

Paa deres Rustning du ser / og paa gyldne Ringe,
at de er Kongens / kendte Venner.
De bærer røde Kapper / med fagre Rænder,
sølvvundne Sværd / ringindvævede Særke (Brynjer),
gyldne Remmer / indgravne Hjælme,
Ringe paa Haanden / som Harald dem skænked.

Ikke for intet blev de hædret; thi det var Skjaldens Kvad om Fyrsten og hans Bedrifter, der skabte hans Udødelighed. Derfor blev de modtaget vel overalt og fik en Hædersplads i Høvdingehallen.

Men Skjaldene kunde mere end at synge Fyrstens Pris. Det er sikkert dem, som i vid Udstrækning har bevaret for os de Digte og Sagn, vi nu kender i Edda og Saga. Mange af disse hører hjemme i Vikingernes Kreds og er bragt i Form af Hirdskjalde. I Kongens Gaard har Kæmperne siddet i det muntre Lag og berettet om deres egne og andres Bedrifter. Fortællingerne har efterhaanden samlet sig om historiske Skikkelser som Regnar Lodbrog og Hasting eller

har knyttet sig til halvt mytiske som Ørvarodd eller Kæmpen Starkad, der ved sin Nøjsomhed og Haarførhed, sit Mod og Dødsforagt og sit omflakkende Liv bliver Typen paa en Viking af den gamle Skole.

Ikke blot Samtidens Bedrifter har imidlertid været Emnet for Skjaldenes Kvad og Beretterkunst. Vel den berømteste Digtning i Vikingetiden henter sine Emner fra den fjerne Fortid, hvorved virkelige Begivenheder, religiøse og digteriske Motiver er vævet ind i hinanden paa en saadan Maade, at de nu ikke længere kan udredes. Det er Begivenheder fra Folkevandringstiden som Hunnernes Togter, Østgoterkongen Ermanriks mystiske Selvmord, Attilas Død og meget andet, der danner den historiske Kerne — men disse Sagn er kommet til Norden før Vikingetiden og er smeltet sammen med nordiske Sagnmotiver. Den germanske Helt Siegfrid bliver Nordens ypperste Sagnskikkelse, Sigurd Fafnersbane. Andre Sagn, som maaske ogsaa har deres Rod i europæiske Begivenheder, lokaliseres til Sjælland og danner Grundlaget for den mægtige Digtning om Siklinger og Skjoldunger. Men hvordan det nu end forholder sig med Digtningens historiske Værdi, er den i sine Hovedtræk blevet udformet i Vikingetiden og giver et tro Billede af Vikingens Idealer og Livsførelse. Den handler altid om Krigere, som oftest af kongelig Æt, og beretter om deres Holdning overfor Livet.

Omgivelser og Situationer skifter. Snart er vi ved Fyrsternes Hof, i Høvdingens Gildeshal, hvor Kæmperne bænkes om den luende Ild, og Skjalde synger Fyrstens Pris, mens Ølhornene tømmes eller Vinen bydes om af unge skønne Kvinder. Snart i uvejsomme Egne i Kamp mod græsselige Trolde, Ugerningsmænd eller ildspyende Drager, der ruger over gyldne Skatte, hvis det ikke er Møens Jomfrubur, de værner. Eller Helten færdes paa det op-

rorte Hav i vældig Strid med Vikingekonger eller vilde Besærker.

Krig og Kamp er Hovedtemaet, og Dødsscenerne er talrige. Det overnaturlige spiller ogsaa en stor Rolle. Odin kan gribe ind i Heltens Liv, især i hans Dødsstund. Undertiden henvender Helten sig til den døde og maner ham frem, som Herdis, der henter Sværdet ud af sin Fader, Angantyrs, Grav, eller Svipdag, der afæsker sin døde Mor Udsagn om Fremtiden. Mange Gange er Velsignelse og Forbandelse knyttet til Skatte og Klenodier; Trylledrikke forvirrer Heltens Sind; Fugle og Drager faar Mæle o. s. v.

Men midt i denne Eventyrverden — der for den Tids Mennesker vel ofte har haft Virkelighedens Præg — er det vigtigste dog Helten selv. Det er ham, Digtningen drejer sig om; hans Holdning overfor Tilværelsen er det egentlige Tema. Helten er skildret mere som en Type end som Enkeltindivid. Der er visse moralske Karaktertræk, som er fælles for alle Helte. De er tegnet i storladne Linier, deres Følelser er vældige og primitive; i mangt og meget kan Karaktertegningen minde om de islandske Sagaers.

Heltens fornemste Egenskab er hans Mod og Dødsforagt, naar det gælder om at værne sin Ære. »Død er bedre for ærlige Helte end hæderløst Liv« (Bjovulfkvadet). Det er ikke Snildhed og List, som det kommer an paa, selv om disse Gaver ikke er at foragte i Hævnens Tjeneste, men den stolte retlinede Karakter. Derfor indtager ogsaa Hævnen en fremtrædende Plads i Heltedigtningen. Vølundskvadet er bygget over dette Motiv; men det gaar som den røde Traad gennem Digtningen om Vølsunger og Gjukunger, møder os i Sagnet om Hamlet, om Helge og Roar og utallige andre Steder.

Et yndet Emne er ogsaa Fyrsten og hans Hird. Glæden ved Hirdlivet og Livet omkring Ølkarret er almindelig.

Fyrsten prises som den gavmilde Giver, Ringbryderen. Den største Synd for en Konge er Nærigheden, hans største Ære Hirdens Troskab. Den følger ham i Døden, taknemmelig over hans Gaver. Det skønneste Udtryk har dette Forhold faaet i »Bjarkemaal«, Digtet om Kong Rolfs sidste Kamp, hvor han segner omgivet af sine trofaste Kæmper med Bjarke ved Drottens Hoved og Hjalte ved hans Fødder, efter at Bjarke har udfordret den svigefulde Odin selv, der har sveget saa straalende en Drot.

I denne Digtning mangler heller ikke en Lovprisning af Kvinden og Kærligheden. En hel Sagnkreds, der er knyttet til Siklingeætten paa Sjælland, omhandler dette Emne. Her skildres den blufærdige Kvinde, som først efter mange Tilskikkelser tør røbe sin Kærlighed for den elskede; vi møder Skjoldmøen, der besejres af sin Frier i Vaabenstrid; Kvinden, der forsmaar den skønne, men daadløse Mand og vælger den grimme Halvdan med de berømmelige Bedrifter. Men smukkest kommer Kærligheden til Udtryk, hvor det ikke længere drejer sig om at overvinde den Elskedes Modstand, men hvor de to maa trodse Verden og sammenbindes af en ubrydelig Kærlighed. Som Hagbard og Signe, der forenes i Døden, eller Digtet om Helge og Sigrun, hvor Elskovens Styrke bryder Dødens Lænke, da hun gaar ned i Graven til Helge.

Gribende er Gudruns Sorg over sin elskede Sigurds Drab. Hun sidder nedbrudt og lammet ved hans Lig. Og alle søger de at trøste hende. De fortæller om deres Hjertesorger for at faa den forløsende Graad til at bryde frem, men intet af dette hjælper. Gudrun er som forstenet:

Saa haardt var hun ramt / af sin Husbonds Død
saa følelseslos / ved hans Lig hun sad.

Da drog hendes Søster Lagenet bort, der dækkede den døde; kun een Gang saa Gudrun derhen, saa Fyrstens Haar fuldt af Blod, de brustne Øjne og det dybe Hul i Heltens Bryst:

Og Gudrun sank / sammen ved Bolstret
hendes Haar løstes op / hendes Ansigt brændte,
den første Taare / faldt over Knæ.
Da græd Gudrun / Gjukes Datter
og hulkede højt / i Hallen ud.

Kvinden staar bagved hele Heltedigtningen som en lykke- eller ulykkebringende Magt. Der er haarde og stolte Valkyrienaturer som Brynhild, der bliver sin elskedes Bane, fordi hendes Ære kræver det; eller Gudrun, der hævner sine Brødre ved at dræbe sine egne Børn og sin Mand; ofte fremtræder Kvinderne som Odins særlige Udsendinge, Valkyrier, der følger Helten paa hans Bane.

Over Heltedigtningen er der et tungsindigt Præg; en Skæbnetro uden positiv religiøs Farve. Skæbnen gaar som en stille Magt med ubønhørlig Logik gennem Personernes Liv. Skæbnegudinderne, Nornerne, fastlægger Heltens Liv fra Fødsel til Død, som det siges i de storladne Begyndelsesstrofer til Kvadet om Helge Hundingsbane:

Det var i ældgammel Tid / og Ørne skreg;
der faldt hellige Vande / fra Højfjældstinder.
Da blev Helge / den helligprude
Borghilds Søn / i Braalund født.

Det blev Nat i Gaarden / Norner dèr kom,
lagde hans Livs / Lod og Dage
bød ham blive / boldest i Ry,
den ypperste / af alle Konger.

De tvandt hans Skæbnes / Traad med Kraft,
mens Braalunds Borge / brødes og faldt,
redte dem ud / de røde Baand
og fæsted dem midt / under Maanens Sal.

I Øst og Vest / blev Enderne skjult,
de rakte rundt / om Riget han fik.

Det er dog ikke saadan, at Skæbnens Gang skildres som noget udvendigt, der dirigerer Heltens Liv. Nej, Skæbnen ligger inden i ham og i hans Omgivelsers Reaktioner. Selvom saaledes t. Eks. Andvareskattens Forbandelse i Vølsungedigtningen angives som Grund til Slægtens Fordærv, virker den dog gennem Menneskene selv. De hærges af Lidenskaber, tunge og tragiske, af vild Elskov, ubønhørlig Hævnlyst og Trolddomskræfter.

Paa samme Vis i Digtningen om Skjoldungerne, der begynder saa lyst og lykkeligt med, at det gudesendte Drengebarn kommer til Danmark, og fortsætter med Frode Fredegods Guldalder. Men hertil føjer en senere Digter en anden Version: Guldet bliver en frygtelig Magt, der besætter Frode og hidfører hans Undergang. Hans Slægt hærges af Broderstrid, af tøjlesløst Begær efter Kvinder og gaar til sidst til Grunde i sit ypperste Skud, Kong Rolf.

Men netop ved sin Holdning overfor den ubønhørlige Skæbne, viser Vikingen sin Storhed:

Med godt Ry kan vi dø / i Dag, i Morgen.
Ingen lever Aftenen / til Ende, har Nornen dømt.
(Hamdismal)

»Det er, som om de gamle Nordboer skulde ha ment, at Menneskenes Liv og Lykke er som Siv for Vinden i Skjæbnens og de høje Guders Haand. Men over Mandens Sind,

over hans Karakter ejer de ingen Magt. De kan knække Legemet, men at bøje Sjælen evner de ikke« (Bugge).

Det forholder sig i Heltedigtningen som i Sagaerne: Vikingen kan falde, men han møder sin Skæbne med aabne Øjne. Klarest kommer det maaske frem i Vølsungedigtningen. »Sigurd, som bukker under og drages ned af en uimodstaaelig Skæbne, forbliver dog inderst inde den rene Helt, Skæbnens Besejrer og Betvinger. Han staar tilsidst over den Aarsagssammenhæng, som skaber Hændelser i hans Liv; dette gør ham til Eddadigtningens største Helt« (Therman).

Litteratur:

Johs. Steenstrup: Normannerne I—IV (1876 ff).
— Danmarks Riges Historie Bd. I.
Alex. Bugge: Vikingerne I—II (1904—05).
Arbman-Stenberger: Vikingar i Västerled. (1935).
A. Olrik: Danmarks Heltedigtning I—II (1903 ff).
Erik Therman: Eddan och dess Ødestragik (1938).

Svend Aage Bay er født i Sønderholm 1907. Cand. theol. 1931. Skoleembedseksamen m. Historie som Hovedfag 1933. Derefter Lærer ved forskellige Gymnasier; fra 1937 Adjunkt v. Nørre Gymnasium. Har udarbejdet forskellige Undervisningsmidler til Brug for Gymnasiet. Artikler om kulturelle og økonomiske Spørgsmaal.

MANDEN, DER HAR TALT MED SHAKESPEARE

Af *Norman Hall Hansen.*

Paa National Portrait Gallery i London hænger et legemstort portræt af England berømte dronning Elizabeth, malet af en ukendt kunstner i aaret 1592. Det overgaar et mandfolks evner at give en beskrivelse af hendes pragtfulde, spraglede dragt, men tanken henledes uvilkaarligt paa en paafugl, en med kostbare perlekæder behængt exotisk fugl, der er anbragt op imod en mørk, tordensvanger himmel og staar paa et broderet tæppe, der symboliserer England. Ogsaa ansigtets træk er fugleagtige, de mørke, opspilede øjne, der koldt stirrer bagom beskueren, den høgeagtige næse, der krummer sig som et næb ned imod den sammenknebne mund. Et charmeforladt, grusomt ansigt.

Saaledes har utvivlsomt denne herskesyge renæssancedronning — den blodrige, livslystne Henrik den Ottendes datter — set ud.

Den mægtige krinoline breder sig som en baldakin ud fra hofterne helt ned mod jorden, saaledes at man netop skimter spidsen af fødderne under brokadeskjolens folder som to smaa pegepinde, vejvisere paa kortet over det England, som hun træder under fødder og har hersket over med ubarmhjertig og lunefuld haardhed.

Mellem hendes taaspidser skimter man den gamle universitetsby Oxford og umiddelbart under denne havnebyen Southampton. I billedets øverste hjørne søger solens straa-

ler forgæves at gennembryde det sorte skydække og bane sig vej til dronningen, landets moder.

Hvad kan vi nu læse af dette uhyggelige billede, der griber beskueren med en næsten hypnotisk magt?

Som saa mange af det 16' og 17' aarhundredes kunstværker, baade de mytologiske fremstillinger og portrætterne, rummer det et budskab, kan ikke betragtes udelukkende som portræt, men maa tydes som et kryptogram for at vi kan finde frem til forstaaelse af kunstnerens hensigt.

I talrige af datidens billeder ligger skjulte hentydninger, gaader som det 20' aarhundredes mennesker har mistet evnen til at tyde, dels paa grund af vort mangelfulde kendskab til mytologien, dels fordi vi — væsentlig under indflydelse af de store flamske og hollandske klassikeres realistiske lærreder fra aarhundrederne umiddelbart efter reformationens gennembrud — er vænnet af med at betragte billedkunsten som andet end blot og bar gengivelse af naturen, den levende og døde.

Forklaringen paa dette billede er da følgende.

I aaret 1550 fødtes Edward de Vere paa det fædrene gods i Essex som den syttende jarl af Oxford, en ætling af en af Englands berømteste adelsslægter, hvis medlemmer gennem aarhundreder havde indlagt sig fortjeneste som krigere og statsmænd. Efter sin faders død kom han som tolvaarig til London, hvor han blev optaget i huset hos William Cecil, Elizabeths senere saa berømte minister lord Burleigh, hvis datter Anne Cecil han ægtede i 1571. Dermed var hans tilknytning til hoffet givet, og han steg hurtigt i dronningens gunst, saa hurtigt at hun kort efter hans ægteskab tog ham til sig som sin elsker.

Under jarlen af Oxfords Italiensrejse det følgende aar fødte dronningen ham en søn, der umiddelbart efter fødselen blev overgivet til en af hoffets damer, lady South-

Portræt af William Shakespeare, Maleriet, der blev fundet i London under sidste Verdenskrig, tilskrives den hollandske Maler Franz Hals.

amptom, og blev opdraget som legitim søn af hendes ægtefælle, den anden jarl af Southampton, hvis navn og rang han arvede.

Vi er nu istand til at løse den gaade, som skjuler sig i dronningens portræt, og at fatte hentydningen til »Oxford« og »Southampton« paa kortet, der er udbredt under hendes fødder. Ogsaa den symbolik, der ligger i at solen — the sun dvs. Elizabeths søn — maa holde sig skjult og forgæves søger at bryde gennem skydækket, bliver forstaaelig.

Det er unødvendigt her at følge lord Oxford paa hans videre livsbane, og det skal kun nævnes, at kærligheds-

kabaler og politiske intriger, disse daglige foreteelser ved et enevældigt renæssancehof, fik hans stjerne til at stige og dale hos hans herskerinde adskillige gange, og han maatte endog to gange gøre kortere ophold i det frygtede statsfængsel The Tower. Han døde i aaret 1604, aaret efter dronning Elizabeth. Uden at have indlagt sig fortjeneste som politiker staar han i eftertidens øjne som den charmerende hofmand, der som saa mange af adelens medlemmer i renæssancetiden, bl. a. hans landsmand sir Francis Bacon, nærede en levende kærlighed til kunst og litteratur, en kærlighed som vi har grund til at tro langt oversteg den passive kunstelskers.

Renæssancens store navn i Nordeuropa paa litteraturens omraade er William Shakespeare, Oxfords og Bacons samtidige.

Shakespeares levnedsløb er saa velkendt, at det her kun skal nævnes kort, at han, der var født i den lille by Stratford-on-Avon i 1564, et par og tyve aar gammel forlod hustru og børn for at slaa sig ned som skuespiller i London, hvor han blev knyttet til et af byens faste teatre, The Theatre, og senere, da dette blev nedrevet, til Globe-teatret. Det er da i de kommende ca. femogtyve aar, indtil han henimod aar 1610 trak sig tilbage til sin fødeby som en holden mand, at de berømte dramaer der tilskrives ham er blevet til. Den første samlede udgave af hans stykker udkom i 1623 og indeholder sexogtredive dvs. alle de nu anerkendte dramaer.

Omkring Shakespeare er der i løbet af de sidste 250 aar opvokset en mægtig litteratur, og navnlig tog Shakespeareforskningen fart i Tyskland og England i det 19' aarhundrede, senere ogsaa i Amerika. Ogsaa herhjemme er der ydet betydelige bidrag til Shakespearelitteraturen ved

skuespilleren Peter Foersoms oversættelser af hans hovedværker i begyndelsen af forrige aarhundrede og ved Edvard Lembckes oversættelse af samtlige dramaer (1861—73), den der stadig benyttes paa vort kongelige teater, og i vor tid er lektor Østerbergs textkritiske udgaver af hoveddramaerne kommet til, et højst fortjenstfuldt arbejde, der følger Shakespeares intentioner saa omhyggeligt som det vel er muligt ved en oversættelse fra et sprog til et andet.

Med Georg Brandes' trebinds værk om den store engelske dramatiker (1895—96) kan Shakespeareforskningen herhjemme siges at være indledt, og indtil de seneste aar har forskere som professorerne C. A. Bodelsen og Paul V. Rubow foruden lektor Østerberg givet værdifulde bidrag til Shakespeareforskningen og holdt danske litteraturelskere orienteret med det nye, der er fremkommet i digterens hjemland og andetsteds.

Striden mellem de lærde har i det sidste hundredaar navnlig drejet sig om, hvorvidt Shakespeare selv er forfatter til de værker, der bærer hans navn, eller om de kun delvis — eller maaske slet ikke — skyldes ham, og i saa fald hvem den egentlige forfatter er.

Teorien om, at sir Francis Bacon (1561—1626), renæssancens klassiske essayist og filosof i England, skulde være ophavsmanden til de Shakespeareske dramaer og af hensyn til sin fornemme stand have skjult sig bag Shakespeares navn, opstod i Amerika i 50erne af forrige aarhundrede og vandt i de kommende aar mange tilhængere. Ved allehaande spidsfindige fortolkninger af texterne og ved sammenligninger af de to forfatteres skrifter mente man at kunne udnævne Bacon til den rette Shakespeare, og teorien fandt tilsyneladende støtte i paastanden om, at Shakespeare selv umuligt med sin landlige uddannelse,

som tilmed kun havde fundet sted indenfor landets grænser, kunde være forfatter til de værker, der røbede en betydelig lærdom og klassisk dannelse hos sin ophavsmand. Striden var voldsom, men maa nu i det store og hele siges at være ebbet ud og at være endt med Baconianernes nederlag.

Men i senere aar er der paany kastet en brand i Shakespearelskerens sjæl. Har Baconianerne ved deres paastande end ikke naaet det tilstræbte resultat, saa har de dog formaaet at saa tvivl om de Shakespeareske dramaers paternitet ogsaa hos hans hjemlands forskere, og teorien om den syttende jarl af Oxford, der en overgang nød sin dronnings gunst og ved hende blev fader til Henry Wriothesley, tredie jarl af Southampton, som dramaernes forfatter, er det sidste skud paa Shakespeareforskningens stamme og vinder tilslutning i stedse større kredse.

Engelske skuespiltrupper paa dronning Elizabeths tid støttedes af de fornemme adelsmænd og ogsaa af selve dronningen, og hver trup havde sine velyndere indenfor hoffets kredse. Saaledes talte Shakespeare og hans kollega skuespilleren Robert Burbage blandt deres velyndere baade sir Francis Bacon og jarlen af Oxford, og ikke mindst den unge jarl af Southampton. Der skal mellem Shakespeare og Southampton, som ogsaa mellem Shakespeare og Oxford, have existeret et varmt venskab, forsaavidt en saadan betegnelse kan finde anvendelse paa forholdet mellem en borgerlig skuespiller — omend sin tids mest fremtrædende dramatiker — og en højfornem herre. At der har fundet et vist samarbejde sted mellem de teaterinteresserede adelsmænd, der selv var udøvende paa de skønne kunsters omraade, og de i alle kredse populære skuespillere er utvivlsomt. Men ét var for en fornem hofmand at skrive essays, lyriske digte eller filosofiske afhandlinger, en gan-

ske anden sag var det at lægge navn til den kunst, der serveredes for det jævne folk i form af skuespil paa byens teatre og gæstgivergaarde. Skuespilprofessionen var intet anset haandværk, og vi veed f. ex. at Londons lord mayor indenfor Citys omraade igennem flere aar forbød det selskab, som dronningen havde givet privilegium paa at optræde under jarlen af Leicesters protektion. —

Paastanden om jarlen af Oxford som forfatter, eller rettere som hovedforfatter, til Shakespeares værker tager sit udgangspunkt i Shakespeares lyriske digtning, nærmere betegnet i hans sonetter, denne samling af 154 fjortenliniede skønne men dunkle og paa steder uforstaaelige vers, som allerede omtales med den største anerkendelse i 1598 og aaret efter tryktes i en piratudgave. Den er iøvrigt fornylig (1944) fremkommet paa dansk i en ypperlig oversættelse ved lektor Østerberg.

Sonetten er en kunstform, der er optaget fra Italien, og den dyrkedes overmaade meget i datiden som meddelelsesmiddel til digterens elskede, til hans velynder eller til andre, som han følte trang til at udøse sit hjerte for. Det er en vanskelig tilgængelig kunst, og de mange ordspil, dobbelttydige ord og skjulte hentydninger gør den ofte uforstaaelig for andre end dem, til hvem den er henvendt.

Det vil her føre for vidt at søge at udrede de sindrigt snoede traade, som i aarevis har været genstand for gisninger og diskussioner i bindstærke værker, og vi maa nøjes med at meddele, at digtene, der synes at være blandet sammen i en ret tilfældig rækkefølge er rettet til to personer, en ung ven, der i tilegnelsen betegnes som W H, og en mørk dame. Damens identitet er det ikke hidtil lykkedes at afsløre, medens der i vide kredse er enighed om, at ynglingen maa være Henry Wriothesley, jarlen af Southampton, hvem iøvrigt Shakespeares to andre lyriske

digterværker, »Lucretia« og »Venus og Adonis«, er tilegnet.

Antager vi nu at forfatteren er den unge jarls fader, bliver meget klart, som hidtil laa hen i mørke, og der kan da næppe være tvivl om, at der med den mørke dame hentydes til dronningen.

Men inden vi gaar videre, vil vi raadføre os med en af denne teoris brændende forkæmpere, den nu 75-aarige litteratur- og teaterkritiker Percy Allen, der har udgivet en Shakespeare-biografi og en bog om Edward de Vere, jarlen af Oxford, som Shakespeare, foruden talrige mindre afhandlinger om Shakespeare og hans samtid. Allen har helliget et langt liv til studiet af Elizabeths England med Shakespeare som hovedpersonen, og er gennem sine studier kommet til den overbevisning, at de Shakespeareske dramaer, der utvivlsomt i alt væsentligt stammer fra samme haand som sonetterne, er fremkommet ved et samarbejde mellem Oxford og Shakespeare, under hvis navn de er opført og udgivet. Teorien er bestikkende og forklarer mange inkonsekvenser og ujævnheder indenfor de enkelte dramaer, der gennemgaas overmaade omhyggeligt og detaileret af forfatteren.

Dette er at forstaa saaledes, at den fantasifulde og praktiske teatermand Shakespeare i de fleste tilfælde har tilrettelagt dramaernes handling og i det væsentlige overladt udformningen til Oxford, idet han dog selv har udarbejdet og indføjet store partier, saaledes de mange burleske scener med narre og drukkenbolde. Graverscenen i »Hamlet«, haandværkerne i »En Skærsommernatsdrøm«, sir John Falstaff i »De lystige Kone i Windsor« og i »Henrik IV«, for blot at fremdrage de mest kendte exempler, skulde saaledes udelukkende skyldes Shakespeare, der med sit praktiske kendskab til det brede publikums ønsker forstod, at selv i alvorlige stykker var det nødvendigt at indflette no-

gen lystighed. I talrige tilfælde har de to dog faaet assistance fra andre af samtidens forfattere, saaledes at man snarere maa tale om et konsortium med delvis skiftende deltagere, hvis hovedstamme bestod af Shakespeare som ophavsmand til den dramatiske handling og de barokke scener, Oxford som udformer af de lyriske partier og Bacon som kritisk vejleder, og stykkerne bliver saaledes resultatet af et enestaaende ideelt samarbejde af tre skuespilforfattere, der paa ejendommelig vis har formaaet at supplere hinanden.

Ideen til selve handlingen i de forskellige dramaer er som bekendt i mange tilfælde laant andetsteds fra, fra historien, fra allerede existerende skuespil eller fra kendte eventyrsamlinger. Nogle exempler herpaa og paa, hvorledes det nævnte samarbejde har formet sig, kan fremhæves.

Af sørgespillene er til exempel handlingen i »Hamlet« Shakespeares »opfindelse« forsaavidt som han har taget den fra et nu forsvundet, ældre Hamlet-drama, der dog næppe er baseret paa Saxos Krønike, men snarere er taget fra en fransk samling af »Histoires tragiques«. Udformningen er i det væsentlige Oxfords, hvad det ogsaa gælder for »Romeo og Julie«, hvor dog Julies amme er indført af Shakespeare. Lignende forhold gør sig gældende for »Macbeth« og andre af tragedierne.

Det stærkt omdiskuterede drama »Stormen«, som man har sagt betegner Shakespeares farvel til teatret — ihvertfald er det et af de seneste Shakespeareske stykker, — er sammenflikket af materiale hentet mange steder fra og skyldes et samarbejde mellem konsortiets tre indehavere og flere andre samtidige dramatikere. Bacons andel i dette skønne drama skal være betydeligt større end i andre af stykkerne.

Vender vi os til lystspillene, forklares det, at »Trold kan tæmmes« er skrevet i medarbejderskab af to i datiden yndede dramatikere John Fletcher og Francis Beaumont, af hvem flere skuespil er bevaret. »Skærsommernatsdrømmens« kogleri skyldes Shakespeare og Oxford, og det samme gælder »Købmanden i Venezia«, hvor Shakespeares andel i stykkets udformning er jøden Shylock. »De lystige Koner i Windsor«, der opførtes første gang for dronning Elizabeth, skyldes ogsaa samarbejdet mellem Oxford og Shakespeare, idet som allerede nævnt den komiske hovedfigur Falstaff er sidstnævntes bidrag. Saaledes kan fortsættes alle skuespillene igennem, idet man stadig maa erindre, at William Shakespeare var den, der i hvert enkelt tilfælde lagde navn til og iøvrigt virkede som instruktør for sin trups medlemmer og som iscenesætter i det ringe omfang, datidens krav medførte. Kun lejlighedsvis optraadte han selv i stykkerne.

Som man vil forstaa, gives der ret detailerede oplysninger om hvert enkelt stykkes tilblivelse og udformning, og om de enkelte forfatteres andel deri.

Men, vil man nu spørge, hvor er det muligt, uden at der er efterladt os positive anvisninger fra datiden, skriftlige eller mundtlige, at udtale sig saa indgaaende og saa bestemt herom? Er der i arkiver eller andetsteds fundet materiale, der kaster nyt lys over disse problemer, der i aarevis har været genstand for lidenskabelige drøftelser?

Svaret maa blive et Nej. — Vel skyldes den Oxfordske teori i store træk de indgaaende undersøgelser og studier af Shakespeares og andres værker, og de skarpsindige slutninger som Percy Allen og andre har draget deraf, men noget afgørende kan ikke siges at være fremført paa grundlag af det foreliggende materiale.

Imidlertid foreligger der iaar (1948) en bog fra Percy

Allen, som han har kaldt »Samtaler med Elizabethanere« — »Talks with Elizabethans« — og som, hævder forfatteren, bekræfter den Oxfordske teori, og som ihvertfald er egnet til at vække opsigt langt ud over Shakespeareforskernes kreds.

Allen fortæller, at han gennem forskellige venner i løbet af de senere aar har modtaget opfordringer til at deltage i spiritistiske seancer, og hvorledes hans skepsis overfor disse foreteelser efterhaanden er blevet overvundet, navnlig efter at han har modtaget et budskab, en direkte henvendelse fra en afdød tvillingbroder, som stod ham meget nær. Han er saaledes modstræbende blevet draget ind i okkulte experimenter, der har vakt hans interesse i den grad, at han besluttede at henvende sig til et kendt Londonsk medium, fru Hester Dowden, gennem hvem han ved automatskrift fra mediets underbevidsthed er blevet sat istand til at føre regelmæssige samtaler med sin afdøde broder. Denne, med hvem han i levende live havde haft talrige drøftelser om forskellige Shakespeareproblemer, meddelte ham paa et givet tidspunkt, at jarlen af Oxford og sir Francis Bacon, der var kendt med hans alvorlige interesse for og dybtgaaende studier af forholdene i England paa dronning Elizabeths tid, fra deres nuværende opholdssted ønskede at komme i forbindelse med ham og fremkomme med forskellige oplysninger og berigtigelser vedrørende hans arbejde. Det fremhæves gang paa gang udtrykkeligt, at mediet — den omtalte Hester Dowden, der i engelske spiritistiske kredse (London Spiritualist Alliance) anses for at være fuldt ud paalidelig — kun har et ganske overfladisk kendskab til Shakespeares værker og er ukendt med Shakespeareforskningen, dens metoder og resultater, saavelsom med forholdene paa Elizabeths tid. Hendes »automatisk« nedskrevne besvarelser af de spørgsmaal, der ret-

tedes fra begge sider, kom altid omgaaende og uden tøven, og et bedrageri skulde ogsaa, efter at den sædvanlige kontrol ved saadanne møder og de anerkendte sikkerhedsforanstaltninger var truffet, være ganske udelukket.

At forfatteren er i god tro er hævet over enhver tvivl, og man har under de givne forhold ikke lov til uden videre at affærdige hans paastande som charlataneri eller som et udslag af efterkrigshysteri, endsige at latterliggøre dem. Derfor borger hans personlighed og hans indsats i Shakespeareforskningen. At gribe til tvivlsomme eller uværdige midler for at faa sine teorier bekræftet har sikkert ligget Percy Allen fjernt, og vilde iøvrigt ikke tjene noget formaal.

Gennem en lang række regelmæssigt afholdte møder i aarene 1945/46 har forfatteren nu ført lange samtaler med sin afdøde broder saavelsom med Oxford, Bacon og Shakespeare. For hvert enkelt møde foreligger hans omhyggeligt nedskrevne notater med ordrette gengivelser af spørgsmaal og svar, hvortil han knytter sine oplysninger og kommentarer, gør rede for samstemmighed eller uoverensstemmelser mellem de fra hinsidige modtagne meddelelser, og han forklarer, at efter at nogle ubetydelige begyndervanskeligheder var overvundet, og man var kommet ind i en vis rutine med hensyn til udvexling af spørgsmaal og svar paa begge sider, er disse »samtaler« forløbet paa den venskabeligste maade.

Resultatet af samtalerne, der i bogen fylder opimod et hundrede sider, er i korthed det, at hans teorier om forfatterskabet til Shakespeares produktion i det store og hele bekræftes, samt at han paa forskellige omraader bl. a. ved Shakespeares beretning med gengivelse af træk fra sit ungdomsliv har modtaget værdifulde oplysninger

til forklaring af mange hidtil dunkle punkter, som har været genstand for Shakespeareforskningens interesse.

Man kan nu lægge saa meget eller saa lidt, man ønsker, ind i denne fremstilling, men hvadenten man anerkender de i bogen indeholdte oplysninger helt eller delvis, eller ganske forkaster dem, maa man sikkert indrømme, at forfatterens interessante teorier ihvertfald kan give værdifulde fingerpeg til opklaring af mange hidtil uopklarede gaader i Shakespeares liv og værker.

Saaledes er i korthed beretningen om manden, der har talt med Shakespeare, og med hvilken indstilling man end modtager hans budskab maa man vel bøje sig for Hamlets ord til Horatio i Shakespeares berømteste drama (I 1), at »der er flere ting i himmel og paa jord, end videnskaben drømmer om.«

Litteratur:

J. T. Looney: Shakespeare Identified (1920).
Percy Allen: Life and Story of Edward de Vere as William Shakespeare.
— Talks with Elizabethans, revealing the Mystery of William Shakespeare (1948).

RIGETS SØJLER REJSES

AMERIKA II

Af Lærer *Arne Joh. Nissen.*

My angel—his name is Freedom—
Choose him to be your King;
He shall cut pathways east and west,
And fend you with his wing ...
R. W. Emerson, *Boston Hymn.*

1. *Frøkorn blæste over Havet.*

Frøkorn var blæst over Havet, Tusinder af Sømil. 1600-Tallets ufredelige Europa var ladt agter med dets religiøse Utaalsomhed, dets Undertrykkelse af anderledes tænkende, dets magtpolitiske »Korstog« Nation mod Nation eller Landsmænd mod Landsmænd, dets afgrundsdybe Standsforskelle mellem feudal Adel og armodig, ufri Almue. Frøkornet havde fæstet Rod i Amerikas jomfruelige Jord: mod Syd i Virginia og mod Nord i New England. Vinden havde leget med Sejlene paa »Susan Constant«, »Discovery«, »Goodspeed« og »Mayflower« og ført Menneskeskarer fra dette Europa til den nye Verden — Mennesker, som søgte Eventyr eller Guld eller Levebrød eller personlig Frihed eller Ret til at dyrke Gud paa deres egen Maade.

Og der vedblev at komme Skibe i disse Aar, da Grunden lagdes til et Verdensrige, og deres Navne indskreves i Historiens store Bog — »Ark« og »Dove« og »Carolina« og »Albemarle« og mange andre.

Det mægtige Tomrum, hvis Udstrækning ingen anede, lokkede. Her var uanede Muligheder for Selvudfoldelse,

her var Chancer, *opportunity* .... og Sansen derfor er Fædrenes Arv til hvert amerikansk Slægtled. Atlantkystens talrige Vige og Flodmundinger dannede fortrinlige Ankerpladser; i Stedet for en enkelt stor Koloni rejstes talrige mindre, og hver af dem prægedes af *sin* Egenart og bevarede denne gennem mange Generationer — prægedes af sine egne Forudsætninger og af sin egen Kamp for Tilværelsen.

Aar 1630 — ti Aar efter »Mayflower«s Landing — var der omtrent 3000 Kolonister paa Østkysten af de nuværende Forenede Stater; kun ti Aar senere igen var der 25.000, og samtidig dobbelt saa mange paa Bermuda-Øerne, Jamaica og andre »vestindiske« Øer. Strømmen vestpaa havde taget Fart. Hvad førte den med? Hvor gik den hen?

2. »*Rundhoveder*« *og* »*Kavallerer*«.

De puritanske »Pilgrimsfædre« havde langt mod Nord grundet et nyt Zion. Det tiltrak andre Puritanere hjemme i England; hjemme følte de sig forfulgte og deres Rettigheder traadt under Fod; Kongen — Karl I — vilde gøre den engelske Kirke helt afhængig af Kronen og Ærkebiskopperne; han vilde ogsaa være Selvhersker og satte Parlamentet ud af Spillet i ti Aar; der var religiøs Uro og politisk Uro; Fængslinger og Undertrykkelse hørte til Dagens Orden, Borgerkrig lurede i det fjerne. Puritanerne, som ikke anerkendte anden absolut Autoritet end Bibelen, hvilket gjorde dem til den kongelige Despotismes argeste Modstandere og Genstand for Forfølgelse og Repressalier, søgte da i store Skarer til det forjættede Land hinsides Havet, til Amerika, hvor de kunde bygge deres eget Samfund paa deres egen Maade.

Det store Opbrud begyndte 1629 med 400 Emigranter, ikke Mænd alene, men hele Familier, og Bestemmelsesstedet var Massachusetts-Bugten; Aaret efter kom *John Winthrop,* som blev en Førerskikkelse derovre, med yderligere elleve Skibe, og saaledes tiltog Emigrationen Aar for Aar. I Tiden 1628—1640 gjorde Udvandrerskibene mere end tolv Hundrede Rejser over Atlanten, og nogle og tyve Tusind af Englands dygtigste og dristigste Mænd og Kvinder førte de med sig. Det var Bønder og Adelsmænd, Forretningsfolk, Lærere, Læger, Sagførere, Præster, Haandværkere og Arbejdere, og der var Folk iblandt dem, hvis Navne vandt udødeligt Ry gennem deres Efterkommere: *Franklin, Adams, Lincoln, Emerson, Hawthorne* og andre. Man har med Rette kaldt denne Indvandringsbølge for »Rundhovedernes *Exodus*« (*Rundhoveder* var de kortklippede Puritaneres Øgenavn hjemme i England). De gjorde *Boston* til en stor By efter Datidens Forhold, mens talrige Byer i Hjemlandet halvt affolkedes paa Grund af Udvandringen, og de grundlagde Amerikas berømteste Universitet, *Harvard College.*

1642 udbrød Borgerkrigen i England, og den puritanske Indvandringsbølge til New England stilnede brat af. Kong Karl led Nederlag, fængsledes og halshuggedes til sidst, og Cromwell's Diktaturperiode fulgte. De kongeligsindede, »Kavallererne«, fik ogsaa Brug for et Fristed, og dette fandt de i *Virginia.* De kom i tætte Skarer; mange var adelige, og for de medbragte Formuer erhvervede de sig store Jordarealer, saa at Virginia, hvis Oprindelse skyldtes besiddelsesløse og haardt arbejdende Nybyggere, blev rigt paa prægtige Herresæder og Godser. I Aarene fra 1640 til nogle Aar efter Stuarternes Atterkomst 1660 steg Virginias Folketal til over 40.000 og overfløj derved New Englands.

Ogsaa »Kavallererne«s Masseindvandring bragte fremragende Slægtsnavne til Amerika; saaledes kom 1657 en vis *John Washington*, og der kom Navne som *Carter*, *Cary*, *Mason* og *Tyler*, der alle hører til Amerikas mest berømte. Med deres Sved og Blod bidrog de til at frugtbargøre den nye Verdens Jord Haand i Haand med dem, som gik forud, og dem, som fulgte efter.

3. »*Ny Holland*« *og* »*Nya Sverige*«.

Men der kom ogsaa andre end Englændere. Der kom italienske Haandværkere og græske Arbejdere; der kom Tyskere, som flygtede fra den Nød og Elendighed, som Trediveaarskrigen havde bragt deres Lande; og der kom store Skarer af Irlændere, ligeledes paa Flugt fra Nød eller som politiske Flygtninge.

Og der kom Hollændere — og de kom tidligt. De var de første paa det Sted, hvor Verdens-Metropolen New York nu ligger. Aar 1609 blev Stedet opdaget og kortlagt af en hollandsk Ekspedition under Kommando af Englænderen *Henry Hudson;* faa Aar efter kom der hollandske Nybyggere, som fik Jord ved at købe Øen Manhattan — den centrale Del af det nuværende New York — af Indianerne formedelst en Dynge Ragelse; her byggede de Byen *Nieuw Amsterdam* som en første Begyndelse til et *Ny-Holland;* det skete Aar 1624. Men Ny-Hollands Levetid blev kun af kortere Varighed. Der forløb ikke mange Aar, før Kolonien fik Naboer under engelsk Flag, og for dem var den driftige hollandske Stabelplads med den blomstrende Handel, især med Pelsværk, en Torn i Øjet. Og en Sommerdag 1664, mens England og Holland krigedes i Europa, ankom tre britiske Krigsskibe til Ny-Amsterdam for at understrege Englands aldrig fravegne Krav

om Retten til hele den nordamerikanske Atlantkyst; Resultatet blev, at Kolonien skiftede Suverænitet og samtidig fik Navneforandring til New York.

Det havde altsaa vist sig, at den klassiske fysiske Regel, som siger, at Naturen nærer Rædsel for det tomme Rum — *horror vacui* — ogsaa gælder for folketomme Lokaliteter. Nu var der rejst et Ny-Spanien, et Ny-Frankrig, et Ny-England og et Ny-Holland i Nordamerika, som næsten kunde regnes for ubeboet, idet Indianerne Øst for Mississippi næppe talte mere end et Par Hundrede Tusinde. Dertil kom i Trediveaarskrigens Tid saa yderligere et *Ny-Sverige*.

Landet omkring Delaware-Floden blev Skueplads for denne Nydannelse. Her var svenske Skibe ankret op, Kolonister blev landsat, og Omraadet blev taget i Besiddelse i Dronning Christinas Navn. I og for sig kunde man ikke forlænke Svenskerne i, at de ogsaa gerne vilde være med, navnlig ikke paa Baggrund af den stærke Magtstilling, de havde erhvervet ved sejrrige Felttog, og den voldsomme Interesse for koloniale Handelspladser, som i Begyndelsen af det 17. Aarhundrede smittede næsten alle søfarende Nationer. Men hverken Englænderne eller Hollænderne kunde lide det nye Naboskab, og de sidste sørgede for, at det fik en brat Ende ved i 1655 at annektere de svenske Nybygder. Og ni Aar senere igen blev de altsaa engelske! — Rester af det svenske Folkeelement i Delaware har imidlertid holdt sig til vor Tid; hvor den første svenske Bebyggelse, Fort Christina, laa, ligger nu Staten Delaware's blomstrende Hovedstad *Wilmington*.

Mens alt dette fandt Sted, trængte Franskmændene frem i Canada. De opdagede de store Søer samt udsendte en stor Ekspedition under *La Salle*, der besejlede og kortlagde Mississippi i hele dens Længde. Naturligvis lagde

de i Hans Allerkristeligste Majestæts Navn Beslag paa de saaledes udforskede Omraader, derunder ogsaa hele det ukendte Land Vest for den store Flod. Med eet Slag voksede Ny-Frankrig til en Størrelse, som ingen havde fjerneste Forestilling om! Men Franskmændene glemte at lade Kolonister følge efter i tilstrækkelig Mængde til at befæste det Herredømme, de havde tiltaget sig; dette gjaldt saavel de nyerhvervede Besiddelser som selve Canada. Ganske vist var de ret virksomme i Syd Carolina's Bagland og i Mississippi's Deltaomraade, som de kaldte *Louisiana;* men da Trykket vestpaa begyndte at gøre sig gældende fra de engelske Atlantstater, var de Franske for faa og for svage; ikke de, men Skæbnen havde bestemt, at de som Hollænderne og Svenskerne skulde blive en Bestanddel af Amerikas forenede Folk.

4. *Kystsletten erobret.*

Aar 1700 var hele Atlantkysten under engelsk Flag. Her levede 260.000 Kolonister, mens der samtidig var 160.000 Spaniere i Ny-Spanien og kun ca. 13.000 Franskmænd paa hele Fastlandet. Allerede da pegede Udviklingen tydeligt paa den britiske Nation som den, der skulde dominere den nye Verdens nordlige Del.

De havde bredt sig mod Nord og mod Syd og ind i Landet ad de Indfaldsporte, som Floderne dannede. Indianerne kæmpede for deres Skove, men blev trængt tilbage den ene Gang efter den anden, ofte efter langvarige og blodige Krige. Endnu dannede de appalachiske Bjerge en Mur, som spærrede for de hvides yderligere Fremgang; men det var kun et Spørgsmaal om Tid, inden ogsaa de blev overskredet.

Landet blev erobret med Krigens Vaaben, men ogsaa

med Fredens: Skovøkse og Plov; og Sejrens Pris var Blod og Sved. — Amerikas Erobring er een lang Beretning om Grænser, som drages og brydes for atter at drages længere vestpaa, hele Tiden presset af den stedse voksende hvide Befolkning i Øst, som hvert Aar fik Tilvækst af nye Emigranter i Tusindvis. Den egentlige Kamp stod i Grænseomraaderne *(the frontier)* og blev ført mod Vildnisset og Indianerne af dristige, haardføre Pionérer, store Krigere og store Slidere som hin sagnomspundne Jæger *Daniel Boone* — Staten *Kentucky*'s Grundlægger — hvem hver rask Dreng kender fra Cooper's Indianerromaner.

5. *Tretten Kolonier paa Stribe.*

Ved det skelsættende Aar 1776 laa der langs den atlantiske Kyst af Nordamerika tretten Kolonier med en samlet Befolkning paa omtrent to Millioner. Nogle af dem er omtalt; her er de alle med Aarstallet for deres første vedvarende Bebyggelse:

Virginia (1607)
New York (1614)
Massachusetts (1620)
New Hampshire (1623)
Maryland (1634)
Connecticut (1635)
Rhode Island (1636)
Delaware (1638)
Nord Carolina (1650)
New Jersey (1664)
Syd Carolina (1670)
Pennsylvania (1682)
Georgia (1733).

Kortskitse over Amerikas Østkyst.

Det er om disse Kolonier vi erindres, hver Gang vi tæller de rød-hvide Striber i Stjernebanneret. Hver Koloni og saa at sige hver Plet i dem har *sin* Historie at fortælle om haarde og strenge Tider, om Kampe, om Nederlag og Sejre. Og Historien er ingenlunde den samme, men forskellig fra Egn til Egn, som der er Forskel paa det vinterkolde New England og det halvtropiske Georgia og mellem de Folkeelementer, der først bebyggede de forskellige Egne. Hvis Historien om det amerikanske Verdensriges Fødsel skulde føres ud i Enkeltheder, vilde den blive meget lang, men desuagtet broget, afvekslende og spændende.

Vi har hørt om de mange, som kom til Amerika for der at finde Tilflugt og Levebrød; saadanne vedblev at komme, saa længe Amerikas Kolonisation vedvarede. Det samme gjildt de mange, som kom i Haab som letvunden Rigdom; selv om de første Guldsøgere i Stedet for det røde Metal fandt Sult og Kulde og Død, blegnede Forhaabningerne til det ukendte Lands Muligheder aldrig trods alle Skuffelser. For det viste sig, at Guldet kunde vindes alligevel — og paa mange Maader. Lige siden velbaarne *John Rolfe* — han, der efter John Smith's formodede Død ægtede Indianerprinsessen Pocahontas — i 1612 havde begyndt at avle Tobak ved Jamestown og opnaaet høje Priser for den paa London-Markedet, havde man vidst dette; man havde lært, at Mulighederne var mange.

Alt ubebygget Land tilhørte Kronen ifølge engelsk Lov. Dette benyttede Kongerne sig af for at skaffe Penge, for at betale Gæld eller for at belønne deres Yndlinge. Den Pionérindsats, som var øvet af de mange private Handelskompagnier med kongelig Velsignelse — Virginia-Kom-

pagniet, Plymouth-Kompagniet, Massachusetts-Bay-Kompagniet og hvad de ellers hed allesammen — havde jo paavist det ubeboede Lands Værdi. Nu fortsatte en Række velstaaende Adelsmænd i deres Spor; de underlagde sig Land, som Kongen havde forlenet dem med, og gik i Spidsen for en Kolonisering, men beholdt for sig selv og deres Efterkommere som »Landsherrer« en Slags arveligt Overherredømme over Omraaderne. Paa denne Maade grundlagdes Maryland af Lord *Baltimore*, Pennsylvania (»Penn's Skovland«) af *William Penn* og Georgia af *James Oglethorpe*.

Men Amerika havde Heldet med sig. Ingen af disse tilhørte den koldt beregnende Type, som først og fremmest drømte om Magt og Guld. Snarere var de Idealister, som hver for sig havde en Hensigt med det betroede Land. Skønt selv Katolik drømte Lord Baltimore om et Samfund med lige Ret for Katolikker og Protestanter; William Penn vilde skabe et Mønstersamfund efter *Kvækernes* — ifølge Voltaire: de mest sande Kristnes — Grundsætninger, hvilket bl. a. viser sig i Navnet paa Pennsylvanias Hovedstad: *Philadelphia* betyder »Broderkærlighed«; og General Oglethorpe fik Myndighederne interesseret i at give de mange, som uden Haab henslæbte Tiden i de engelske Gældsfængsler, en ny Start som Nybyggere i Georgia; derved byggedes paa samme Tid en Tilflugt for nødstedte og en Barrière mod Franskmændene og Spanierne i Syden.

Ja, saaledes var der mange Begyndelser, og der var store Forskelle mellem Folkegrupperne og deres Livssyn. Tilsammen udgjorde de Grundstammen til een Nation, nu Jordens mægtigste; men Flertallet af Kolonisterne derovre vilde alligevel have benægtet Muligheden

deraf saa sent som bare ti Aar før Unionens Gennemførelse; de følte sig som Virginiere eller Pennsylvaniere eller Carolinere eller Georgianere eller hvad de nu var, selv om de alle talte det engelske Sprog, flagede med Union Jack og drak den engelske Konges Skaal, naar Anledning gaves.

Men ret tidligt begyndte de ogsaa at kalde sig *Amerikanere*. Selv om hvert Aar bragte nye og voksende Skarer af Indvandrere, ikke mindst fra Moderlandet, voksede ogsaa Aar for Aar Antallet af de indfødte Kolonister, til de blev det dominerende Folkeelement. Nybyggerne formerede sig som Israelitter, og deres Flokke af Sønner og Døtre arvede Styrke og Selvbevidsthed af Kampen for Udkommet paa den fremmede Jord. Deres Fornemmelse af Moderlandet og Kongen og Parlamentet hinsides Oceanet maatte aftage for hver Generation, mens den Jord, de traadte paa, og det nye Samfund, de var med til at bygge op, for dem maatte blive det nære, selve Hjemlandet.

Det, der var begyndt som Befolkninger, var ved at blive *Folk*.

6. *Den amerikanske Egenart.*

1700-tallets Amerika kunde nok synes provinsielt for den tilrejsende blaserte Europæer; Boston, New York, Philadelphia, Charleston og Williamsburg var ikke hverken London eller Paris, og provinsielle var Gaderne, Teatrene, Restauranterne og Universiteterne mod Europas.

Alligevel maatte Europæeren fængsles og bjergtages af dette Amerika. Først og fremmest af den vældige Natur, de umaalte Afstande og Vildnisset, der stod som en

barsk Mur ved Civilisationens Grænse og maatte nedkæmpes som en fjendtlig Fæstning. Men ogsaa fordi Amerikas kommende Folk var Barn af, et kæmpemæssigt Konglomerat af Europas Folkeslag og havde ubegrænsede Muligheder for at skabe et Europa med renere og højere Himmel, uden den gamle Verdens snærende Baand paa den enkeltes Udfoldelse, uden Ufriheden, Snæversynet, Utaalsomheden og Uligheden, — et Samfund, som det Oplysningstidens Filosoffer drømte om. — Læs blot et saa berømt Aktstykke som "Letters from an American Farmer" af *Hector St. John de Crevecoeur*, en fransk Emigrant, som kom til New York-Kolonien i 1759 og blev der i over tyve Aar. Han skriver bl. a.:

»Hvad er da Amerikaneren, dette »nye Menneske«? Han er enten en Europæer eller Efterkommer af Europæere; deraf den mærkelige Blodblanding, som intet andet Land opviser Mage til. Jeg kunde udpege Dem en Familie, hvor Bedstefaderen var Englænder, hans Hustru hollandsk, og hvor deres Søn giftede sig med en fransk Kvinde, og *deres* fire Sønner nu har Hustruer af fire forskellige Nationaliteter .... Her sammensmeltes Folk af alle Nationer til en ny Menneskerace, hvis Virke og Efterkommere en Dag vil foraarsage store Ændringer i Verden .... Amerikaneren er et nyt Menneske, som handler efter nye Principper; han maa derfor overveje nye Idéer og forme nye Meninger ....«

Hvilke var da de nye Principper og Idéer for menneskeligt Samkvem, som disse begejstrede og profetiske Ord hentyder til?

For det første havde Kolonierne knæsat det Princip, at en Mands *Tro* var hans egen Sag. Saadan maatte det blive, for New England var grundet af Protestanter, Ma-

ryland af Katolikker, Pennsylvania af Kvækere, og Jøder havde været virksomme alle Steder. Det er sandt, at anderledes troende ikke var lige velsete hvorsomhelst, men Praksis blev som følgende Grundsætning i Marylands Charta: »I denne Provins skal ingen Person, som tror paa Jesus Kristus, paa nogen Maade lide Overlast eller forfølges for sin Tros Skyld.« Selve Landets Størrelse forhindrede enhver Ensretning; for kunde en Mand og hans Meninger ikke være eet Sted, saa var der jo ubebygget Land nok til, at en Nybygd kunde rejses et andet Sted. Da Puritanerne i Massachusetts saaledes i Begyndelsen fordrev *Roger Williams*, fordi han tog Afstand fra deres Forsøg paa et verdsligt Kirkevælde, rejste han blot nogle Dagsrejser bort og grundede Kolonien Rhode Island, den mindste af alle de tretten, men betydningsfuld og interessant som Højborg for Frisind og Tolerance.

For det andet maatte det i Amerika ogsaa blive hver Mands egen Sag, hvilken Herkomst og Race han var af! Landet hungrede efter Mennesker og kunde bruge alle, som havde de rette Egenskaber, og en Mand maatte vurderes efter, hvad han var værd og duede til, og ikke efter hans Blods eller Øjnes eller Haars Farve. Der var lige Plads og lige Muligheder for enhver Race — med een stor Undtagelse: Negerslaverne! (Men hvilke Fordomme havde ikke Europa — og har endnu?) Denne Lighed og Fordomsfrihed var ikke blevet til, hvis Amerika var blevet koloniseret af udelukkende een Nation, selv om denne var den engelske, tør man nok sige; men som Koloniseringen virkelig fandt Sted, maatte den blive en Selvfølge.

Endelig blev det en selvfølgelig og uundgaaelig Ting, at Koloniernes Folk fra første Begyndelse blev skolet i

at styre deres egne Sager og paa et givet Tidspunkt maatte gøre det fuldtud — igen paa Grund af Landets Udstrækning, særlige Forhold og fjerne Beliggenhed. Naaet dertil kunde de nye Principper og Idéer vokse ud over Havene til Jordens øvrige Folk som et befrugtende Incitament, hvoraf Menneskerespekt og Demokrati kunde gro. Det kunde de, og det gjorde de, som vi har faaet at se.

7. *En Forskole for Demokrati.*

Det skal siges, at der var Forskel paa Nord og Syd, idet f. Eks. Virginia modtog et forholdsvis stærkt aristokratisk Indslag fra Kavallerindvandringen, mens Nordens demokratiske Tankesæt blev et Arnested for den kommende Revolution. To Yderpunkter, og dog tilsammen en Afspejling af England, det paa een Gang aristokratiske og demokratiske, og af Englands Folk med dets Traditionsbundethed (»England forandredes, men Virginia aldrig ....«), dets *flair* for Fremskridt, dets Handelssnuhed, dets udholdende Bondenøjsomhed, dets Sans for at skabe Rigdomme af Jordens Malme, Markens Grøde og det gyngende Hav.

Men i saavel Syden som Norden maatte hver Koloni have en Regering, og den maatte vælges — om ikke af anden Grund, saa fordi ingen Englænder skulde miste sine medfødte Rettigheder ved at drage ud. Paa samme Maade som *Guvernøren* repræsenterede Kongen — og som denne var »født« til Embedet — i de otte Kolonier, som op mod 1770 var blevet Kronens Ejendom (i Pennsylvania, Delaware og Maryland repræsenterede han de private »Landsherrer«, og i de frie Kolonier Rhode Island og Connecticut kaaredes han af Folket selv), saa-

ledes kom hver Kolonis raadgivende Forsamling *(House of Burgesses)* til at modsvare det folkevalgte Underhus i Englands Parament. Det er sandt, at disse Raadsforsamlinger ikke havde det virkelige Parlaments Beføjelser, men: de valgtes, de skolede Folket i at tænke politisk, at drøfte Dagens Problemer og tage Stilling til dem, og ofte beviste de, at det kunde nytte noget at sætte en enig Vilje op mod selv en kongevalgt Guvernørs.

Nævnes skal det ogsaa, at da Revolutionen og Løsrivelsen kom og virkelig gjorde Samfundets Trivsel til hver Mands Anliggende, havde i hvert Fald New Englænderne gennem fire Slægtled — siden 1650'erne — været vant til et lokalt Selvstyre gennem *Bymøderne;* heri deltog hver bosiddende Borger som Granderne i de nordiske Bystævner, og derudover kunde hver og een af dem komme ud for at skulle bære et Jurymedlems Ansvar.

Og saa var der Grænselandet, »Bagskovslandet«, *the Frontier*.... Dettes Pionérbefolkning havde lang Vej til Kystlandets ordnede Samfund og Myndigheder, og endnu længere til England. For i mange Tilfælde var det endnu ufødte Stater, de var ved at bygge op. I deres Kamp mod Vildnisset maatte de gøre alting selv: Vilde de bygge en Vej eller et Fort eller en Kirke, maatte de gøre det i Fællesskab; vilde de have et Styre, maatte de enes om at vælge et — allesammen; vilde de have Love — og det maatte de jo — maatte de enes om at skabe dem — allesammen; vilde de have en Forbryder straffet, maatte de enes om at faa det gjort; og vilde de have en Borgmester for deres Nybygd eller en Leder i Kampen mod Indianerne, maatte de vælge dem. Ingen gjorde det for dem, de maatte gøre det selv og gøre det allesammen og se at gøre det saa godt som muligt. Saaledes opstaar den Sam-

fundsform, vi kalder for *Demokrati*, og vort moderne Demokratis Vugge er dette Amerika. — Grænselandet, det sejge og selvhjulpne, respekterede ikke Rigdomme eller Titler eller Anerækker eller mosgroede Vedtægter. Det respekterede Mod, Styrke, Udholdenhed og Dygtighed; det ønskede Ret til at klare sig paa sin egen Maade, og denne Ret var det om fornødent rede til at kæmpe for.

»Her har vi saa disse Kolonier i Begyndelsen af 1770'erne«, skriver Digteren *Stephen Vincent Benét*, »— et Eksperiment, en endnu uformet Nation, tretten forskellige smaa Lande, alle talende det samme Sprog, og dog ikke enige i Sind. Der var Forskelle i Klasse og Anseelse. Der var rige og fattige. Men faa af de rige havde været rige ret længe, og de fleste af de fattige havde ikke til Hensigt at forblive fattige .... Amerika var et Sted, hvor næsten hvadsomhelst kunde ske, og for hvemsomhelst. Bagskovspionéren kunde være fattig paa materielle Ting sammenlignet med Boston-Købmanden, men han ansaa sig selv for at være lige saa meget og mere. New England-Farmeren talte maaske ikke saa meget om Menneskerettigheder, men han vidste, at han havde Rettigheder som Menneske, og han havde i Sinde at beholde dem. Virginia-Raadsmedlemmet mente maaske ikke, at alle burde stemme, men han troede paa en Regering af Folkerepræsentanter. Det kunde nok være, at Ordet *Demokrati* skurrede fælt i Øret paa Boston-Købmanden, men Modstand mod autoritært Styre var noget, han forstod og bifaldt. Naar den nye Emigrant først havde fundet sig til Rette, følte han sig tilstrækkeligt som Amerikaner til at kritisere, hvad han ikke kunde lide, og hævde sin egen Mening. Det betød ikke noget, hvad han havde været; men det betød noget, hvad han kunde blive. Dette er den

amerikanske Læresætning, den amerikanske Chance: at man maa først se, hvordan det gaar en Mand, naar han behandles som et Menneske. Saaledes mente Amerikanerne — og de gør det endnu.«

Litteratur.

J. Truslow Adams: Amerikas Saga.
Charles M. Andrews: Our Earliest Colonial Settlements.
Stephen Vincent Benét: America.
Carl Van Doren: The Patriotic Anthology.
Hendrik Willem Van Loon: The Story of America.
André Maurois: The Miracle of America.
A. Nevins & H. S. Commager: The Story of a Free People.

1. MAJ 1929

Af *Franz Glienke.*

Da jeg i året 1929 vendte tilbage til Tyskland efter omtrent atten års udlændighed, turde jeg holde hundrede mod een på, at jeg aldrig mere ville være medlem af noget politisk parti. Henved 5½ års tvangsarbejde i de franske kolonier — henslæbt under umenneskelige forhold ved vejarbejde i Nordafrika — havde forsynet mig med denne vished. Det viste sig dog i de nærmest følgende år, at det man anser for at være en »fast« beslutning, kan være højst foranderlig, og at en ydre impuls uventet kan kuldkaste en tilsyneladende velfunderet livsopfattelse fra den ene dag til den næste.

Anledningen til denne opdagelse var den 1. maj 1929.

Berlins politipræsident, *Zoergibel,* havde forbudt Berlins arbejdere at gå i demonstrationstog. Ifølge hans forordning måtte der på denne dag kun afholdes 1. maj-festligheder i lukkede lokaler, for at undgå unødig blodsudgydelse mellem »Rotenfrontkämpfer-Bund« — det tyske kommunistpartis kampafdeling — og SA og SS.

Det kommunistiske parti havde besvaret dette forbud med en kamp-parole, idet man erklærede, at et sådant forbud betød en socialistisk falliterklæring overfor Hitler.

Mod enhver forventning og på trods af al sund fornuft satte Berlins politipræsident magt bag sit forbud. Alle avisernes forsider var fulde af særmeldinger fra hovedstaden. I Neuköln og i Wedding havde der fundet barri-

Kommunister splittes af beredent politi. Berlin 1929.

kadekampe sted. Politiet havde slået til hårdt og hensynsløst, og med våbenmagt spredt alle opløb. Treogtredive dræbte arbejdere — mænd og kvinder — var det ulykkelige resultat af disse dage. Ofrene bragte hverken Berlins socialdemokratiske politipræsident eller *Ernst Thaelmann* — lederen af Tysklands kommunistiske parti — sejren. Den tilfaldt ene og alene NSDAPs*) Gauleiter i Berlin — den senere propagandaminister i det tredie rige — Dr. *Joseph Goebbels*.

På grund af forholdene i Berlin var »Roten-Frontkämpfer-Bund« blevet forbudt. Den uheroiske illegalitet er dødsens farlig for aktivister, der anskuelsesmæssigt

*) National-Sozialistische Deutsches Arbejder-Partei. *O.A.*

set ikke er altfor fast forankrede, men stadigvæk søger et felt, hvor deres desperate handlingstrang kan komme til udløsning.

Den kommunistiske partiledelse anså det i året 1929 ikke for opportunt at trodse forbudet mod »Roten-Frontkämpfer-Bund« med åben magt. Dette foranledigede da, at en del af de politisk indifferente, der fandtes indenfor forbundets grupper, langsomt men sikkert begyndte at glide ind i SS' og SA's rækker, hvor deres utæmmelige aktionslyst havde større chance for at komme til fuld anvendelse.

Den kendsgerning, at treogtredive arbejdere og arbejdersker havde ofret livet, fordi arbejderklassens internationale festdag betød mere for dem end den socialdemokratiske politipræsidents forbud, samt det faktum, at ingen politibetjente var blevet såret — endsige dræbt — i disse kampe, men at de faldne efter min mening simpelthen var blevet *myrdede*, gjorde, at jeg fulgte det opråb, som Hamburg-kredsledelsen af det kommunistiske parti rettede til den ophidsede befolkning: »Bliv medlem af Tysklands kommunistiske parti!«

Mødet i Saagebiel.

Massemøder øver en ejendommelig indflydelse på mennesker, der endnu ikke er politisk grundfæstede. Den store sal i *Saagebiel*, — Hamburgs største lokale, der kunne rumme titusinde mennesker — var overfyldt, og blev desårsag lukket af politiet. Henad vejen til lokalet kom en stor procession af mødedeltagere trampende. Den smalle gade *Drehbahn*, trængte menneskene endnu tæt-

tere sammen. Således var der, endnu før man havde nået den store sal, dannet en samhørigheds-følelse, som jeg kendte så godt fra min politiske virksomhed i Nordfrankrig.

I Frankrig havde alt, hvad vi foretog os i større eller mindre udstrækning haft karakter af *hemmelig konspiration* — præget, som det var af de spanske arbejdere med deres syndikalistisk-anarkistiske indstilling.

Her var vi alle en stor, kompakt masse, med en følelse af at gå op i en større eenhed.

Den dag i dag ved jeg knapt, hvad talen drejede sig om. Eller hvem der holdt talen.

Navne som: *Thaelmann, Pieck* og *Remmele* var mig dengang nogenlunde bekendte, men heller ikke mere. Jeg forbandt endnu ikke noget *begreb* med dem. Det kommunistiske parti betød forenede kræfter og en forenet *vilje*, — det var den grundbetragtning jeg havde medbragt hjemmefra.

Jeg blev kendelig grebet af de titusinde mødedeltageres fællessang: »Brüder, zur Sonne — zur Freiheit«, der blev sunget medens de med blussende kinder løftede den højre, knyttede næve.

Denne aften blev jeg klar over, at en sådan fællessang — iørefaldende og med en enkel og ligefrem tekst — kan fortolke en ide langt mere tiltrækkende, end selv den bedste taler. Efter mødet var jeg udmærket godt klar over, at jeg i altfor høj grad havde ladet mig lede af mine følelser. Men af de ca. ethundrede ikke-medlemmer i forsamlingen, der som jeg for første gang kom i berøring med den kommunistiske ideologi, var der næppe een, som det gik anderledes.

Indtræden i »Arbejderpartiet«.

K. P. D.s (Kommunistische Partei Deutschlands) partikontor for Wasserkant-distriktet lå i Valentinskamp. Parti-husets udseende var mere end dystert. I det hele taget var gaden ikke egnet til at vække behagelige følelser tillive. Valentinskamps sidegader husede, foruden arbejdere og småhåndværkere, en hel del af den befolkningsklasse, der almindeligvis betegnes som bærme. Offentlige bordel-gyder, befolket af skøger og alfonser, omgav den i sig selv ikke særlig tiltalende gade. Ad en smal, skummel trappe nåede man op til 1. sal, hvor redaktionen af »Hamburger Volkzeitung« havde til huse, sammen med partikontoret. Med min omhyggeligt udfyldte indmeldelsesblanket i hånden stod jeg i temmelig lang tid, noget forstemt, og ventede.

Partilokalet var delt midt igennem af en skranke. I selve lokalet befandt der sig nogle mennesker, som jeg ved min tilsynekomst havde forstyrret i en livlig diskussion, uden at de dog af den grund lod sig bringe ud af den tankerække, de havde begivet sig ind på.

Diskussionens ordfører sad bred og mægtig på skranken. Med et sammenrullet hæfte i hånden understregede han med heftige armbevægelser rigtigheden af sine udtalelser. Hans argumenter blev dog ikke uden videre taget for gode varer af modparten. Tværtimod udløste de ofte skarpe replikker. Samtalen drejede sig om nogle forhold vedrørende nogle russiske kommunister ved navn *Rykow, Tomsky, Sinowjew* og *Bucharin*. Disse navne, der i blandet rækkefølge svirrede rundt i luften, var dengang fuldstændig ukendte for mig. Således ikke for de diskuterende. Jeg forstod tydeligt, at hvert enkelt navn for

dem betød et specielt partiprogram. Det fremgik klart af diskussionen.

Noget forvirret og undselig stod jeg der med min indmeldelsesblanket i hånden. Min opløftede stemning fra kæmpemødet og fællessangen slog ikke rigtigt til, stillet overfor den mere nøgterne virkelighed.

Endelig forbarmede en af de diskuterende sig over mig og spurgte kort og sagligt: »Du ønsker, kammerat?«

»Jeg vil gerne aflevere min optagelses-begæring«, sagde jeg ligeså sagligt, idet jeg stak ham distriktledelsens general-appel, hvorpå blanketten var vedhæftet.

»Udmærket«, sagde vedkommende med et kort blik på mig. »Læg den bare der i kassen, så får du besked senere.«

Noget fortørnet gik jeg nedad trappen og henad den lange gang.

Af en eller anden grund følte jeg mig utilfreds.

Selvom jeg ikke havde forventet, at f. eks. generalsekretæren skulle overrække mig en højtidelig bekræftelse på min optagelse, — jeg fulgte jo blot min indre overbevisning, foranlediget af de 33 Berlin-arbejderes død — så kunne jeg godt have ønsket, at min indtrædelse i partiets rækker havde formet sig *lidt* hjerteligere.

Læseren vil naturligvis sige, at jeg var temmelig sensibel. Det var jeg ingenlunde. Men det var en ejendommelighed ved de tyske kommunister — hvilket jeg iøvrigt ofte senere havde lejlighed til at iagttage — at de bar en vis bevidst nonchalance til skue, som ofte virkede stødende på borgerskabet. De var så partifanatiske, at de aflagde alle ydre former, og kun accepterede een værdimåler for personligheden: den at være *partei-kammerad*. Alt andet var uden værdi. De glemte helt, at det netop var borgerskabet og de socialdemokratiske arbejdere, de skulle søge at hverve som medlemmer, og at de

som følge heraf havde en vis forpligtelse til at tage hensyn til disses følelser.

De senere nazi-magthavere forstod bedre at anslå disse strenge.

Det første partimøde.

En aften blev der ringet på hos os.

»Her er en dame fra partiet«, sagde min kone, idet hun viste en ca. 30-årig kvinde, der præsenterede sig som »kammerat Berg« ind i stuen. Hun overrakte mig mit medlemskort til KPD*), sammen med en indbydelse til et partimøde.

Præcis klokken 20,00 indfandt jeg mig på det nævnte sted. Til min store overraskelse var jeg, sammen med et par tilfældige gæster, de eneste tilstedeværende i værtshuset, hvor mødet skulle afholdes. Først lang tid efter begyndte de øvrige mødedeltagere at troppe op, og klokken var næsten 21,00, før aftenens foredragsholder kom til stede, og mødet kunne begynde for alvor.

Men så gik det også løs!

Foredragsholderen, en eenøjet arbejder, talte om rationaliseringen og dens følger for arbejderklassen. Socialdemokratiske ledere og industrifunktionærer var vendt hjem fra en informationsrejse til U. S. A. og havde medbragt den opfattelse, at rationalisering var løsningen på Tysklands industrielle krise.

Taleren gav en flot og sikker indledning, underbygget med masser af statistik, og jeg var blandt dem, der efter afslutningen applauderede kraftigt. Efter foredraget gav han — efter min mening ganske overflødigt

*) Kommunistische Partei Deutschlands. *O.A.*

— ordet frit til diskussion. Jeg mente at forstå, at dette var en art høflighed, som foredragsholderen viste forsamlingen, inden mødet skulle afsluttes. Aldrig i mit liv er jeg blevet mere forbløffet, end ved dette mit første kommunistiske møde.

Såsnart ordet var frit, viste der sig en korpulent arbejder, der holdt et flydende mod-foredrag, hvori han punkt for punkt tilbageviste indlederens argumenter, således at der kun blev det tilbage — hvilket forsamlingen måtte bære over med — at han sikkert var gået galt i byen.

»Liquidator«, brummede min sidemand ærgerligt, idet han blæste røgen fra sin cigar fra sig. Selv var jeg temmelig usikker. Det, den første foredragsholder havde sagt, var rigtigt. Men det, den næste havde sagt var endnu mere rigtigt. Han havde endvidere den fordel, at det han sagde kunne såvel de kommunistiske som de socialdemokratiske arbejdere være enige med ham i.

Også med ham var en del af forsamlingen således enige.

Jeg kunne mærke på bifaldet, at denne sammenkomst af kommunistiske mænd og kvinder absolut ikke udgjorde nogen enhed. Ikke en *masse*, en forsamling, fast sammenknyttede af en ide, men ganske simpelt en løs komponering af de forskelligste interessegrupper.

Denne opfattelse bibeholdt jeg.

Efter den tykke arbejder var der en kvinde, der rejste sig. »*Versöhnler-Mægler*«, hviskede min Nabo. Jeg mærkede på de kritiske bemærkninger, han kom med fra tid til anden, at han var streng Leninist. Det samme var tilfældet med kvinden. Det ene Lenin-citat afløste det andet i et broget kaleidoskop og anskueliggjorde et i

forvejen farverigt billede af den »fejlbedømmelse af det politiske leje«, de to første talere havde gjort sig skyldige i. Jeg skal med det samme tilstå åbent, at også hun havde fuldkommen ret efter min mening. Mit bifald var derfor ærligt og kraftigt. Derefter talte endnu en række fortolkere af forskellige afskygninger af den kommunistiske idé. Indlæggene formede sig som en kæde af individuelle opfattelser af eet og samme tema; og talerne blev hver gang skarpsindigt rubriceret af min sidemand. Der var ultra-venstre og ultra-højre, Brandlerianere og Moslew-folk, en fra Dr. Lewi-kredsen og en fra Thalheimer-gruppen.

Det var nu henved midnat, og jeg ønskede brændende, at mødet snart måtte være forbi. Jeg skulle tidligt op og på arbejde næste morgen.

Endelig var man ved at være nået så vidt. Som sidste diskussionsdeltager præsenteredes studinen frk. *Braun*.

»Trotzkist«, snøftede sidemanden foragteligt.

Havde de tidligere indlæg været retoristiske mesterværker, så var de dog for intet at regne med det gnistrende, hadefulde fyrværkeri, som denne revserske af det kommunistiske parti rettede mod aftenens hovedtaler, og dermed mod hele partiet. Elegant samlede hun alle de argumenter, som aftenens tidligere talere havde fremsat, hvorefter hun med et par enkelte modargumenter drejede halsen om på dem allesammen.

Jeg var målløs

Aftenens indleder gjorde ivrigt notater.

Det er naturligvis underforstået, at også studinen havde fuldstændig ret, — set fra hendes synspunkt. Det eneste, der, såvidt jeg erindrer, voldte mig hovedbrud, var spørgsmålet om afstemningen angående resolutionen. Hoved-

taleren havde nemlig i slutningen af sit foredrag fremsat et forslag til en resolution, — som alle de efterfølgende talere derefter havde fremsat modforslag til.

I virkeligheden stod tingene ikke slet så dårligt for hovedtaleren, som jeg først havde antaget. Han formåede faktisk hver gang at udføre det kunststykke at overbevise forsamlingen om, at alle de indvendinger, den sidste ærede taler havde fremført, var det rene nonsens.

Da nu resolutionen blev sat under afstemning, stemte jeg simpelthen på lidt af hvert. Det beroligede mig dog, da jeg til slut kunne forstå, at hovedtalerens resolution med et knapt flertal — min stemme inclusive — havde vundet over mine andre stemmer.

Hvorfor jeg fortæller så udførligt om dette møde?

Fordi det var så typisk for det kommunistiske partis arbejde i de kommende år. Fordi det i nogen grad forklarer, hvorfor Hitler-fascismen kunne brede sig så uhæmmet. Hvorfor alle de hundrede tusinde småborgere og håndværkere, hvoraf en stor del engang havde tilhørt KPD, vendte partiet ryggen og gik over til Hitler og Goebbels.

Der fandt de nemlig en klart afstukket parti-politik, der ikke blev undergravet af indre stridigheder, selvom det senere viste sig, at denne politik langsomt kvalte det frisindede borgerskab.

En rejse i Sovjet-Unionen.

»Kunne du tænke dig en fire ugers rejse i Sovjet-Unionen?« spurgte redaktøren af *Hamburger Volkszeitung* mig en aften efter et fagforeningsmøde.

Efter en række skuffelser over den kommunistiske partipolitik var jeg dog til slut kommet til at stå midt

Ernst Thaelmann.

i dette arbejde, nemlig som leder af fagforenings-sektoren. Det kommunistiske parti havde opgivet sine bestræbelser for at erobre de socialdemokratiske fagforeninger indefra, da vedkommende fagforening besvarede enhver sådan tendens med at ekskludere oppositions-kandidaten. I stedet var man nu gået over til at oprette fagforenings-oppositionsgrupper med det mål at stille en selvstændig fagorganisation på benene, når medlemstallet var blevet tilstrækkeligt stort.

Begunstiget af en vis taler-evne var jeg blevet politisk leder for byggeindustri-gruppen og havde, p. g. a. en ræk-

ke arbejderartikler, pådraget mig »Hamburger Volkszeitung«s redaktionelle opmærksomhed.

Endvidere var en bog, jeg havde skrevet om mit ophold i Marokkos straffelejre udkommet på det af partiet delvis ledede »*Agis Forlag*«, og havde fået en god modtagelse i pressen. Disse omstændigheder bevirkede således, at jeg som Hamburger Volkszeitung's delegerede i begyndelsen af februar 1930 rejste til Moskva til den af »*Pravda*« afholdte internationale kongres for arbejder- og bønderkorrespondenter.

I »*Karl Liebknecht-Haus*« i Berlin lærte jeg den intellektuelle Heinz Neumann at kende. Han var søn af en bankier, og en af de fineste hjerner i centralkomiteen. En overgang var han en alvorlig konkurrent for den enevældige Hamburg-arbejderfører *Ernst Thaelmann*.

Meget spændte nærmede vi os, — vi, d. v. s. en repræsentant for »*Ruhr Zeitung*«, en kvindelig korrespondent fra »*Roten Fahne*« i Berlin og jeg, den russiske grænse.

Om få øjeblikke skulle vi mødes med repræsentanter for den armé, der for os var omgivet af en heroisk nimbus:

»... *denn von Sibirien zum britischen Meer,*
die Roten Armee ist das stärksten Heer.«

Den røde hær, — den betød *revolutionen*. Omstyrtelsen af czar-væld et. Herredømmet over en sjettedel af jordens overflade. Den betød arbejderklassens befrielse af kapitalismens klør.

I toget havde vi gjort en dames bekendtskab, hvis mand tilhørte Sovjet-udenrigsministeren *Litvinov*'s stab. Hun kom fra Frankrig. Intet var derfor mere naturligt end, at vi pumpede hende, der talte flydende tysk og fransk,

Heinz Neumann.

om forholdene vedrørende arbejdernes og bøndernes kår i U. S. S. R.

Vor livlige diskussion blev først afbrudt ved grænsen.

»Den første rødgardist!« sagde den kvindelige korrespondent og stirrede henrykt på den unge russiske soldat, der var trådt ind i vor kupè. Hendes bemærkning gjorde ikke noget overvældende indtryk på mig, — men jeg var jo heller ikke en kvinde. De estniske og lettiske officerer, der tidligere havde kontrolleret vore pas, havde været iført pragtfulde uniformer, der kontraherede stærkt mod de menige soldaters udrustning. På baggrund heraf gjorde den russiske uniform et langt mere sympatisk indtryk på mig. Den røde sovjet-stjerne i hjelmen og den typiske lange kappe, der nåede omtrent til jorden, gav uniformen et præg af værdighed trods enkelheden.

Den enorme pigtrådsspærring, der løb langs den russiske grænse, kun afbrudt af et vagttårn for hver 200 meter, viste os, at vi var nået til et tabt og lukket land, — til en ny *verdensdel*.

Alle rejsende måtte forlade toget og begive sig til toldbygningen. Tilfældet ville, at jeg ved toldskranken kom til at stå lige ved siden af den unge diplomatfrue og blev vidne til, hvorledes den tjenstgørende toldbetjent fjernede den ene pakke fødevarer efter den anden fra fruens bagage, og efter et kort ordskifte — fruen bedende, og den kvindelige tolder kortfattet, men energisk — lagde hun dem til side. Til slut lå der ca. et dusin lækre kyllinger, pakker med delikat fransk smør, chokolade, likør og cigarer i en bunke på skranken.

Af alle disse lækre sager fik fruen kun lov til at beholde et par kyllinger, og måtte derefter gå tilbage til toget. Min toldbehandling gik derimod hurtigt fra hånden.

Noget beskæmmet tog fruen atter plads sammen med os. »Jeg håber, at dette ikke får konsekvenser for min mand«, sagde hun.

»Jeg forstår slet ikke den russiske tolders ejendommelige holdning«, trøstede jeg hende, da hun var kommet over den værste skamfølelse.

»Nej-Nej«, svarede hun meget ivrigt. »Kammeraten i tolderen handlede fuldstændig korrekt.« Da hun så mit spørgende blik, fortsatte hun: »Der er nemlig forbud mod at indføre sådanne varer i Unionen.«

»Hvorfor?« spurgte jeg, stadig uforstående.

»For ikke at vække andre menneskers begærlighed«, forklarede hun. »Vort fædreland er endnu ikke nået så vidt, at vi kan producere varer til luxus-forbrug. Femårsplanen vil imidlertid fuldstændigt ændre dette forhold, og derefter behøver vi ikke mere at indgive ansøgning

om det«, sagde hun med en smertelig tanke på de herligheder, hun måtte efterlade ved grænsen.

Femårsplanen!

Det var omtrent på landets grænse, jeg hørte dette ord første gang. Femårsplanen. Lige indtil jeg forlod Sovjet-Unionen nogle måneder senere, var dette ord alpha og omega i samtalen med alle de mennesker jeg kom i berøring med. Femårsplan. Femårsplanens program gennemført på fire år. Femårsplan plus elektrificering betyder socialisme. Femårsplan gennemført på fire, tre, to år — — —

I Den Røde Arme's Hus.

To dage, fyldte af de mest utrolige indtryk, havde vi allerede bag os. *Moskva* — byen med de fyrretyve gange fyrre kirker — havde taget os med storm. Hele byen mindede om en kæmpestor byggeplads. I den korte tid vi havde været her havde vi fået det indtryk, som stadig forstærkedes, at den nye, socialistiske verden var i færd med at forandre billedet af det gamle Moskva. Store menneskemængder myldrede på alle døgnets timer frem og tilbage ad Twerskaja, — Moskvas hovedgade. Den første aften tilbragte jeg på Den Røde Plads. Jeg havde levet i Nordafrika i årevis, men her havde jeg mere end nogensinde en fornemmelse af, at et stykke ægte, tartarisk orient var blevet fanget og fastholdt i sten. Den store bygning, der huser det historiske museum, begrænsede pladsen på den ene side. Lige overfor lå Lenin-mausoleet i midten af Kreml-muren, hvilket gav tilskueren et magnifikt helhedsindtryk. Mod Twerskaja var pladsen lukket af ved endnu en mur. Ovenover den porthvælving i muren, hvorigennem man kunne gå ind

på den røde plads, stod der en arbejderfigur i kæmpeformat. Han skubbede langsomt en stor skive med ordet »fem« til side så at »fire« kom til syne.

»5 i 4«. Parolen for femårsplanen.

Næsten alle større bygninger i kæmpebyen var forsynet med en eller anden plastisk fremstilling af femårsplanens afvikling på endnu kortere tid. Uden at forstå meget af de russiske indskrifter var jeg dog klar over, at den russiske propaganda i stor udstrækning måtte benytte sig af billeder og lignende illustrationer for at anskueliggøre sit mål for den brede befolkning.

Blaswenny-katedralen i den anden ende af kæmpepladsen så meget ejendommelig ud. Med sine bizarre tårne og kviste, hjørner og løgkupler så den ud, som om den var hentet lige ud af 1001 nat.

Som jeg sad der ved Stenka Rasin's rettersted, der endnu var afspærret ved kæder fra en foregående despotisk periode, kunne jeg udmærket godt forstå, at *Lunarscharski*, en af revolutionens store skikkelser, græd, da central-komiteen besluttede at bombardere Kreml, hvor resten af de kontra-revolutionære Kerenski-tropper opholdt sig, og han således ikke ville være i stand til at skåne al denne skønhed for ødelæggelsen.

Men i aften var det ikke tidspunktet til at lade blikket falde tilbage på det gamle Rusland. Nu var den tid kommet, hvor vi skulle i kontakt med det nye, det kommunistiske Rusland. Kongressen var allerede åbnet. Vor tilstedekomst som tysk presse-delegation var blevet hilst med stormende klapsalver af de nærværende, og vi blev ført til æres-præsidiets podie. Tysklands kommunistiske parti var på dette tidspunkt det stærkeste i internationalen, og vi var dets repræsentanter.

En tusindtallig menneskemængde fyldte salen til sidste

plads. Enhver, der havde navn eller rang, var nærværende i Den Røde Arme's Hus på denne dag.

Pressefotograferne åbnede et fyrværkeri af blitzlys mod os.

Af hovedtalen forstod vi kun yderst lidt. En kvindelig tolk oversatte nogle brudstykker for os. Også dette foredrag drejede sig i hovedsagen om den igangværende femårsplan.

Endvidere kritiserede taleren skarpt *Sinovjev*'s politik, højlydt bifaldet af tilhørerne.

Medens vi sad der på ærespodiet lagde vi mærke til en markant personlighed, som næsten uafbrudt blev taget på kornet af de tilstedeværende fotografer. Uden på nogen måde at lade sig distrahere af dette, sad manden og gennembladede et bundt aviser. Af og til understregede han noget af indholdet.

I en pause vinkede han pludselig op til os og vor tolk, — en lærerinde fra Lenin-skolen ved navn *Sina Larionowa*. Med ærefrygt i stemmen hviskede hun til os, at vi blev hilst af selveste *Postichew*. På mit spørgsmål om hvem Postichew var, svarede hun, at han var medlem af *Politbureau*.

Ved samme lejlighed udpegede hun alle de tilstedeværende prominente personligheder fra det bolchevikiske parti for os, og nævnte deres navne.

Ved siden af mig sad en yngre, slank mand i en enkel, blå russerbluse. På benene havde han et par filtstøvler, der gik omtrent til knæene.

»Det er *Majakovsky* — Sovjet-Unionens største, moderne digter«. Ved siden af ham sad *Mechlik*, chefredaktøren af *Prawda*, og ved siden af ham, i marineuniform, sad Kronstadt-matrosernes kommandant. Kvinden ved bordenden var *Stassowa*, den internationale arbejder-

hjælps politiske leder; manden ved siden af hende, *Max Hölz*.

Således opremsede hun navn efter navn, indtil hun pludselig forskrækket sagde til min kvindelige Berlinkollega: »Nu må du rejse dig og sige et par ord«. Herved bragte hun den ganske uforberedte journalist i en ikke ringe forlegenhed.

Tre dage varede arbejder- og bønderkorrespondenternes kongres. Hundreder af store diagrammer og skematiske fremstillinger dækkede væggene i de forskellige sale i Den Røde Hærs hus, hvor de meget forskelligartede arbejdsgrupper holdt til. Mit eneste udbytte af kongressen var iøvrigt den prægtige farverigdom i de russiske nationaldragter, som de fleste af *Komsomol*'s*) medlemmer gik omkring i.

Den fjerde aften i Moskva var jeg indbudt til »*Pressens Hus*«, hvor jeg for første gang fik lejlighed til at træffe ungareren *Bella Illes*, — forfatteren til »*Generalprobe*«.

Jeg havde dog kendt hans navn længe, idet han var formand for det internationale forbund for proletariskrevolutionære forfatter.

»Sig mig engang, kammerat Glienke«, begyndte han vor samtale, »hvorledes opfatter den socialdemokratiske arbejder det kapitalistiske system? Hvordan kan han tro, at det kan være muligt at forbedre arbejderklassens kår under det system?«

I virkeligheden var dette et stadigt tilbagevendende spørgsmål, som alle russere stillede os gennem vor tolk.

»Hvorledes lever jeres arbejdere under det kapitalistiske system? I har en kolossal arbejdsløshed, fordi I ikke

*) Komsomol = Det kommunistiske ungdomsforbund. *O. A.*

har nogen socialistisk planøkonomi. Hos jer kan de rige tillade sig alt, og de fattige må lide bitter nød. Hvorfor slutter de fattige og undertrykte sig ikke sammen i det kommunistiske parti og gennemfører revolutionen?«

Det var meget vanskeligt at besvare sådanne spørgsmål i få ord. De russiske bønders og arbejderes forestillingsverden var så enkel og ukompliceret, og set fra deres synspunkt var spørgsmålet så indlysende logisk, at alle forklaringer forekom svage og dårligt underbyggede. At gøre dem klart, at hovedparten af de tyske arbejdere og bønder slet ikke følte sig underkuede, var absolut ikke nemt. Og at medlemmerne af socialdemokratiet end ikke i drømme tænkte sig at svigte deres ledere, forekom dem simpelthen utroligt.

»Hvis I havde magten, således som vi har den her, så kunne I dog leve bedre«, var deres konstant tilbagevendende modargument. For dem syntes det kun at være et tidsspørgsmål, hvornår de kapitalistiske misforhold ville udløse revolutionen.

Deres fornuft kunne simpelthen ikke fatte, at de hundredtusinde småbønder fandt sig i dårlige afgrøder, afsætningsvanskeligheder, tvungen aflevering o. s. v., når de dog havde de strålende eksempler fra de russiske kollektivbrug for øje. Selvom de udmærket forstod, at det korrupte kapitalistiske system betalte aviserne for ikke at fortælle folket sandheden, så var det dem dog uforståeligt, at vi — d. v. s. den kommunistiske presse — ikke fortalte under- og middelklassen sandheden atter og atter.

Ifølge deres opfattelse måtte det bero på en dårlig propaganda. I modsat fald ville arbejdernes brede masse forlængst være slået ind på samme vej som det russiske folk.

Fortsættes.

INDHOLD

Der var engang — og en Gang til. Af Redaktionssekretær Knud F. Levison. 3
Peter Wieselgren. Af Pastor emer. H. Hansen 13
En Aalborgbisp for godt 100 Aar siden. Af Lærer Gunnar Brier 32
Sofja Perovskaja. Af Anna Koch Schiøler 51
Bag Kapløbet til Sydpolen. Af Kaptajn V. K. Sørensen .. 71
Om Saxo's Danmarkshistorie »Danernes Bedrifter«. Af Finn Hammelev 81
Kong Frederik III's Kroning. Af Arkivar Henry Bruun .. 99
Da Svensken var Landet mægtig. Af Sognepræst Peter Riemann 115
En Pressestrid for 100 Aar siden — Forudsætningerne og Mændene. Af Lærer Gunnar Brier 132
Den moderne Soldats Uniform har Aarhundreders Udvikling bag sig. Af Kaptajn V. K. Sørensen 151
Folkestyre i den danske Landsby. Af cand. mag. Knud A. Larsen 161
Dronning Margrethe og Hansestæderne. Af Lærer P. Eg Jensen 174
Begyndelsen til et Verdensrige. Amerika I. Af Lærer Arne Joh. Nissen 195
Syv urolige Aar paa Fort Carolusborg. Af Lærer K. P. Sørensen 206
Oberst Hans Friis til Clausholm. Af Viceskoleinspektør T. Bundgaard Lassen 216
Biskop D. G. Monrad. Den første skandinaviske Pioner paa Ny Zeeland. Af E. Mazar de la Garde 222
Vikingeliv og Heltedigtning. Af Adjunkt, cand. theol. og mag. Svend Aage Bay 241
Manden, der har talt med Shakespeare. Af Norman Hall Hansen 271
Rigets Søjler rejses. Amerika II. Af Lærer Arne Joh. Nissen 284
1. Maj 1929. Af Franz Glienke 301

INDHOLD

Vikingeliv og Heltedigtning. Af Adjunkt, cand. theol. og mag. Svend Aage Bay 241

Manden, der har talt med Shakespeare. Af Norman Hall Hansen 271

Rigets Søjler rejses. Amerika II. Af Lærer Arne Joh. Nissen 284

1. Maj 1929. Af Franz Glienke 301